

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยนำเสนอเอกสารและงานวิจัย ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีต่าง 3
2. ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนา
3. ปรัชญาของการพัฒนา
4. แนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการกองทุน กข.คจ.ประจำหมู่บ้าน
5. องค์ประกอบของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ.
6. อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ.
7. ลักษณะการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ
8. การดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)

II. แนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ

1.1 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (Social Action Theories)

จอร์จ เฮอร์เบิร์ต กาลตัน (1832 : 1911) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการกระทำทางสังคมในลักษณะที่ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วยวิธีคิด 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ความคิดริเริ่ม (Initiation)
2. ดำเนินการถูกต้องตามระเบียบแบบแผน (Legitimation)
3. การบริหาร (Execution)

1.2 ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social Control Theories)

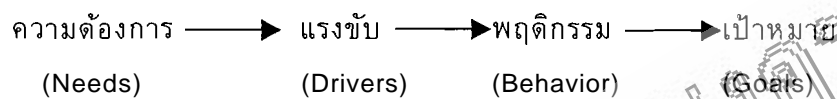
จอร์จ เฮอร์เบิร์ต กาลตัน (1832 : 1911) กล่าวว่า การควบคุมสังคมมุ่งไปในแง่ของการวิเคราะห์พฤติกรรมทางวัฒนธรรม โดยมุ่งที่จะให้แต่ละคนประพฤติและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสังคมที่วางไว้

1.3 ทฤษฎีการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization Theories)

จอร์จ เฮอร์เบิร์ต กาลตัน (1832 : 1911) กล่าวว่า งานพัฒนาความคิด พัฒนาทัศนคติ ให้ความรู้ ความสามารถ ที่มีประสิทธิภาพในขั้นพื้นฐานการพัฒนาคน และความคิดของคนนี้จำเป็นจะต้องอาศัยองค์การสังคม ซึ่งได้แก่ ครอบครัว โรงเรียนกลุ่มต่างๆ จำเป็นต้องอาศัยพลังกลุ่มเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาความคิด

1.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

เอกชัย สุขกีพันธ์ (2530 : 116) กล่าวว่า การจูงใจ (Motivation) หมายถึง การกระทำทุกวิถีทางที่จะให้พนักงานหรือผู้ปฏิบัติงานเกิดพฤติกรรมในทางที่ต้องการ การจูงใจจึงเป็นเสมือนแรงขับภายใน (Internal drive) ที่จะทำใ้บุคคลเกิดพฤติกรรมการทำงานในทางที่ถูกต้องและเป็นไปตามที่องค์การคาดหวัง ดังนั้น พื้นฐานที่สำคัญของการจูงใจก็คือ การสร้างให้เกิดความต้องการ (Needs) ขึ้นก่อนจนผลสุดท้ายก็จะเกิดการกระทำหรือพฤติกรรม (Behavior) ตามเป้าหมายที่ต้องการ เขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

นอกจากนั้น นพ.กิติ ดยัคคานนท์ (2532 : 116) กล่าวว่า แรงจูงใจเป็นพลังจิตที่เป็นตัวเร้าให้เกิดการกระทำของบุคคล พลังจิตนี้เกิดจากการกระตุ้นของสิ่งเร้าภายใน หรือภายนอกร่างกายทำให้ความสนใจเลือก และกำหนดพฤติกรรมของตนเอง เกิดพลังงาน เกิดพฤติกรรม จนกระทั่ง งานสำเร็จบรรลุเป้าหมายในที่สุด

ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจมีหลายทฤษฎี ทฤษฎีที่เป็นที่รู้จักกันมากที่สุดแก่ ทฤษฎีของเบย์ตอนทฤษฎีของมาสโลว์ และทฤษฎีของเฮิร์ชเบอร์ก

ทฤษฎีของเบย์ตอน (Bayton) สรุปว่า ความต้องการทางจิตใจของมนุษย์มี 3 ประการ ได้แก่ ความต้องการมีความรัก และมีพวกความต้องการมีชื่อเสียงเกียรติยศและความเด่นความต้องการที่เก็บรักษาเกียรติยศชื่อเสียง และความเด่นให้คงอยู่ตลอดไป

ทฤษฎีของอับราฮัม มาสโลว์ (Avraham H.Maslow) ได้จัดลำดับความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ชั้น ดังนี้

1. ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการปัจจัย 4
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยในทุกด้านทั้งตนเอง ครอบครัว an: ทรัพย์สิน รวมทั้งตำแหน่งหน้าที่
3. ความต้องการความรักใคร่และความต้องการมีพวกคือความต้องการทางสังคม
4. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ การยกย่องสรรเสริญ
5. ความต้องการความสำเร็จสมหวังในชีวิต

ทฤษฎีของเฟรเดอริค เฮิร์ชเบิร์ก (Frederick Herzberg) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความพอใจในการทำงาน ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพอใจในงานและไม่พอใจในงาน พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการทำงาน ได้แก่

■ ปัจจัยสร้างแรงจูงใจ (motivational factors) หรือต่อความพึงพอใจ ซึ่งเป็นปัจจัยช่วยคนทำงานได้แก่

- 1.1 สัมฤทธิ์ภาพในการทำงาน (achievement)
- 1.2 การได้รับการยอมรับนับถือ (recognition)
- 1.3 ลักษณะของงานที่น่าจะทำ (work itself)
- 1.4 ความรับผิดชอบ (responsibility)
- 1.5 ความก้าวหน้า (advancement)
- .6 การได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ ความสามารถ (growth)

2. ปัจจัยสุขอนามัย (hygiene factors) หรือปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่พอใจในงาน (dissatisfaction) หรือปัจจัยค้ำจุน (maintenance factors) ได้แก่

- 2.1 นโยบายและการบริหารงานขององค์กร (policy and administration)
- 2.2 การควบคุมบังคับบัญชา (supervision)
- 2.3 สภาพการทำงาน (work condition)
- 2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในที่ทำงาน (interpersonal relations)
- 2.5 เงินเดือน (salary)
- 2.6 ความมั่นคงในงาน (job security)

ปัจจัยที่เป็นตัวจูงใจให้คนทำงานและทำให้เกิดความพอใจในการทำงานเกิดมาจากภายในตนเอง ส่วนปัจจัยภายนอก คือ ปัจจัยสุขอนามัยเป็นปัจจัยแวดล้อมภายนอก เฮิร์ชเบอร์ก ไม่ถือว่าเป็นปัจจัยจูงใจให้คนทำงาน แต่เป็นปัจจัยที่มีส่วนสร้างความพอใจแก่บุคคลทำงานซึ่งมีความประสงค์จะรักษารักษาไว้ซึ่งความต้องการของตน ปัจจัยสุขอนามัยจึงเพียงแต่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พอใจหรือไม่ให้เกิดการปฏิบัติงานลดลง ส่วนปัจจัยจูงใจตามแนวคิดของเฮิร์ชเบอร์ก มีผลกระทบในทางบวกต่อความพอใจในงานที่ทำ และทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคลสูงขึ้น

1.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับความพอใจในการปฏิบัติงาน

ทฤษฎีของ สาทรร (2517 : 29) กล่าวว่า ความพอใจในการปฏิบัติงาน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ การที่บุคลากรจะเกิดความพอใจในการปฏิบัติงานนั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารและสิ่งจูงใจที่เป็นองค์ประกอบและมีอยู่ในหน่วยงานนั้น ถ้าองค์กรมีผู้บริหารที่เข้าใจการบริหารงานบุคคลอย่างดีและมีปัจจัยและเครื่องจูงใจมาก บุคลากรในองค์กรย่อมเกิดความพอใจในการปฏิบัติงานมาก การจูงใจในการทำงานคือ การสร้างส่วนประกอบในการทำงานเพื่อโน้มน้าวจิตใจให้คนมีความรู้สึกผูกพันกับงาน อยากทำงานโดยทุ่มเทและเสียสละเพื่อองค์กรและหน่วยงานการจูงใจ (motivation) จะเกิดได้ต้องอาศัยสิ่งจูงใจ “การจูงใจ

เป็นความพยายามอย่างมีระบบของหน่วยงานที่จะลดปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรมีความสุข ความพอใจ การปฏิบัติงานจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เบียร์ (Beer) กล่าวว่า ความพอใจในการปฏิบัติงานเป็นทัศนคติของคนทำงาน ที่มีต่อหน่วยงาน งานที่ทำ เพื่อนร่วมงาน และความหวังทางจิตวิทยาในสภาพการทำงาน

มอร์ส (Morse) ให้ความหมายของความพอใจในการปฏิบัติงานว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถลดความเครียดของพนักงานลงได้ ถ้ามีความเครียดมากจะทำให้เกิดความไม่พอใจในงานและความเครียดนี้มีผลมาจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อเกิดความต้องการมากจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง เมื่อได้รับการตอบสนองความเครียดนั้นจะลดลงหรือหมดไป จะทำให้เกิดความพอใจในการปฏิบัติงานได้

กรีน (Green) ได้สรุปว่า บุคคลเมื่อมีความพอใจในการทำงานจะเกิดความตั้งใจในการทำงานและเต็มใจที่จะอุทิศเวลา แรงกาย ความคิดของตนเอง เพื่อสนองความต้องการของหน่วยงาน

กล่าวโดยสรุป ความพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติในทางที่ดีของบุคคลที่มีต่องานที่นำอยู่และองค์ประกอบอื่น ๆ ของงาน ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นจากองค์การมีการตอบสนองความต้องการของบุคคล ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน จนบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

2. ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนา

2.1 แนวคิดประสิทธิภาพในการบริหารงาน

วิรัช สงวนวงค์วาน (2531 : 86) กล่าวว่า ประสิทธิภาพของการบริหารงานจะเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญก้าวหน้าหรือความล้มเหลวขององค์กร งานที่สำคัญของผู้บริหารองค์การก็คืองานในหน้าที่ของการบริหาร ซึ่งจะเหมือนกันเป็นสากลไม่ว่าจะเป็นองค์กรขนาดใด มีจุดประสงค์ในจะเป็นเครื่องมือช่วยในการบริหารงาน หรือการจัดการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารที่ชาญฉลาดจะต้องเลือกบริหารที่เหมาะสมกับองค์การของตนในสถานการณ์ต่าง ๆ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่องค์การมากที่สุด

รี RI สินานุเคราะห์ (2530 : 27) ได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพของการจัดการ หมายถึง ความสามารถที่จะวางหลักการและวิธีการทำงานให้ได้ผลออกมาสมบูรณ์ที่สุดเป็นที่พอใจแก่ผู้บริหารองค์การ และผู้ปฏิบัติงานในองค์การนั้น ๆ ด้วย กล่าวคือ นอกจากผลงานที่ได้ต้องมีปริมาณและคุณภาพสูงแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความพอใจของผู้ผลิตและผู้ใช้นั้น³

อุทัย หิรัญโศ (2525 : 123) กล่าวคือ "ประสิทธิภาพ" ในวงธุรกิจ หมายถึง การจัดการที่ได้รับผลกำไร หรือขาดทุน สำหรับในการบริหารงานราชการในทางปฏิบัติ วัดประสิทธิภาพได้ยากมาก วิธีวัดประสิทธิภาพที่ใช้ในวงราชการ จึงหมายรวมถึงผลการ

ปฏิบัติงานที่ยังให้เกิดความพึงพอใจ และประโยชน์แก่มวลมนุษย์ (Human satisfaction and benefit produced) ดังนั้น ประสิทธิภาพในทางราชการจะต้องพิจารณาถึงคุณค่าทางสังคม จึงไม่จำเป็นต้องประหยัดหรือมีกำไร เพราะงานบางอย่างถ้าจะทำอย่างประหยัด อาจไม่มีประสิทธิภาพก็ได้ นอกจากนี้ การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพจะต้องพิจารณาคำว่า “ประสิทธิผล” ประกอบด้วย คำว่า ประสิทธิผล (Effective) หมายถึง ผลสำเร็จของการบริหารที่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานที่ไม่มีประสิทธิผล คือการบรรลุเป้าหมาย แต่การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ คือ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดเกิดผลรวดเร็ว โดยการนำเวลา (Time) เข้ามาพิจารณาด้วย

ดังนั้น แนวความคิดเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานนั้นสรุปได้ว่า คือ การทำงานให้สอดคล้องกับประสิทธิผล การใช้ทรัพยากรในการบริหารน้อยที่สุด และผลที่ออกมานั้นจะต้องเสร็จก่อนกำหนด เวลา ปริมาณและคุณภาพของงาน จะต้องไม่เกินกว่าที่กำหนด ประสิทธิภาพของการบริหารงานจะมีมาก และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขึ้นอยู่กับนักบริหารที่ทำงานอย่างเป็นระบบ ปฏิบัติงานบริหารอย่างถูกต้องและครบถ้วนทุกขั้นตอน ตามกระบวนการบริหาร

2.2 แนวคิดปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

จากกรณีศึกษาแนวคิดประสิทธิภาพของการบริหาร และประสิทธิภาพของผู้บริหารปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้บริหารมีประสิทธิภาพ ได้แก่ พฤติกรรมส่วนตัวของผู้บริหารจะเห็นได้ว่าผู้บริหารเป็นปัจจัยหลักที่จะส่งผลประสิทธิภาพของการบริหารงาน ผู้ศึกษาจึงศึกษาต่อถึงแนวคิดที่ทำให้คนทำงานให้ประสบความสำเร็จและประสิทธิภาพ เพื่อค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน พบว่าทฤษฎีและแนวคิดคือที่เกี่ยวข้องคือ ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ และแนวคิดความพึงพอใจในการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งประสบความสำเร็จ การที่บุคลากรในองค์กรจะเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และสิ่งจูงใจเป็นองค์ประกอบและมีอยู่ในหน่วยงานนั้นจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคลด้วย

2.3 แนวคิดในการพัฒนาชนบทแบบเน้นปัญหาความยากจน (Poverty-focused rural development) ได้นำเสนอแนวคิดไว้ &

แนวความคิดของการพัฒนาชนบทโดยเน้นปัญหาความยากจน เป็นแนวความคิดที่ปรับปรุงจากแนวความคิดพัฒนาชนบทต่าง ๆ แต่เดิมซึ่งไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทเพราะแนวทางพัฒนาเดิมนั้น คนยากจนไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาหรือไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเท่าที่ควรดังกล่าวแล้ว ตามแนวความคิดใหม่นี้เสนอว่าในการพัฒนานั้นจะต้องมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะรับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างชัดเจน (Target group) เพื่อการจัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ จะได้มีการกำหนดเป้าหมายและแนวทางดำเนินการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่แน่นอน

2.4 แนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับบทบาท

ความหมายของบทบาท

คำว่า "บทบาท" ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "ROLE" ซึ่งผู้อธิบายถึงความหมายของบทบาทไว้พอสรุปเป็นสังเขปได้ดังต่อไปนี้

อุทัย หิรัญโต (2526 : 197) ได้อธิบายว่า บทบาทเป็นหน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหวัง (Expected behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่ม หรือในสังคมหนึ่ง ๆ ทำหน้าที่หรือพฤติกรรมดังกล่าว โดยปกติเป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสังคม หรือวัฒนธรรมของกลุ่มกำหนดขึ้น ฉะนั้นบทบาทจึงเป็นแบบแห่งความประพฤติของบุคคลในสถานะหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นใดในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน

สุพิศรา สุภาพ (2514 : 46) ได้แสดงความเห็นว่า บทบาทคือ สิทธิหน้าที่ในการประพฤติปฏิบัติที่บุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตัว เช่น บทบาทของพ่อก็คือ ทำหน้าที่เลี้ยงลูกให้เป็นคนดีและรู้จักทำมาหากิน และบทบาทของลูกก็คือ เคารพเชื่อฟังพ่อแม่และทำตนเป็นคนดี

อานนท์ อาภาภิรม (2516 : 83) มีความเห็นว่า โดยปกติวิสัยแล้วสถานภาพและบทบาทเป็นสิ่งที่ควบคู่กันไป แต่อย่างไรก็ดีบทบาทหรือการปฏิบัติหน้าที่ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลที่เข้าดำรงตำแหน่งนั้น ๆ เพราะฉะนั้นบทบาทจึงเป็นรูปการ (Aspect) ที่เคลื่อนไหวหรือรูปการทางพฤติกรรมของตำแหน่ง

เมื่อพิจารณาจากความหมายของคำว่า "บทบาท" ข้างต้น พอสรุปได้ว่า บทบาทจะหมายถึงแบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งดำรงอยู่ในสังคมโดยแบบแผนดังกล่าว จะสืบเนื่องเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐาน (Norms) ของบรรณนิยมประเพณีทางสังคมอย่างแนบแน่น ดังนั้นแบบแผนของพฤติกรรมของมนุษย์จึงเกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ตามตำแหน่งทางสังคมที่คาดหวังหรือกำหนดไว้เอง และบทบาทจะมีความหมายทั้งในเชิงการคาดหวังเกี่ยวกับพฤติกรรม (Behavioral expectation) ซึ่งคาดหวังตามปทัสฐานที่มีอยู่ (Role performance) หรือพฤติกรรมบทบาท (Rolebehavior) ความหมายตามนัยแรกอาจเรียกว่า บทบาทตามอุดมคติ (ideal role) ส่วนนัยหลังอาจเรียกว่า บทบาท ปรากฏจริง (actual role)

2.5 แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

2.5.1 ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา (Development) เป็นคำที่มีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันหลายประการเป็นต้นว่า

our รัชศาสตร์ (2515 : 2) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาเอาไว้ว่า ความหมายของการพัฒนานั้นสามารถแยกพิจารณาออกได้สองความหมายคือ ความหมายอย่างแคบ กับความหมายอย่างกว้าง

ความหมายอย่างแคบ หมายถึง "การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบกระทำการเท่านั้น (Changes in the system which performs) การเปลี่ยนแปลงตามความหมายนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ (Qualitative changes) ตัวอย่างเช่น ระบบคมนาคมที่เปลี่ยนจากรถที่ใช้กำลังม้ามาเป็นการใช้กำลังเครื่องยนต์ เราเรียกว่า เป็นการพัฒนาในการขนส่งทางบก แต่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนี้จะไม่รวมถึงการเจริญเติบโต (Growth) อันหมายถึง การเพิ่มในด้านระดับของการกระทำ (Changes in performance level) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณ (Quantitative changes) เช่น ทางที่มีรถมากขึ้น การขนส่งก็เจริญเติบโตขึ้น และนอกจากนี้ยังไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลง (Transformation) ในสภาพแวดล้อม (Environmental changes) เช่น การที่รถยนต์มีจำนวนเท่าเดิม แต่การเปลี่ยนแปลงสภาพถนนให้ดีขึ้น มีจำนวนหลายสายขึ้นสามารถวิ่งไปสุดดั่ง ๆ ได้มากขึ้น เพราะลักษณะเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมของการขนส่งทางบกไม่ใช้การพัฒนาในการขนส่งทางบก

ส่วนความหมายอย่างกว้าง หมายถึง "กระบวนการของการเปลี่ยนแปลง" ซึ่งเป็นความหมายที่รวมเอาการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพ การเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณ และการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพราะในบางกรณี เช่น การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาตินั้นจะถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพราะในบางกรณี เช่น การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาตินั้นจะถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณอย่างเดียวกันอาจไม่ถูกต้องนัก เพราะสาเหตุที่ทำให้รายได้เพิ่มขึ้นนั้นอาจจะ เป็นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นในสังคมนั้นก็ได้

สนธิยา พลศรี (2545 : 127) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาคน และสิ่งแวดล้อมที่มีขั้นตอนเป็นลำดับก่อนหลัง การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน คือ การศึกษาชุมชน เพื่อค้นหาข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน การนำข้อมูลมาวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับปัญหาและความต้องการของชุมชน การเตรียมการแก้ไขปัญหาในลักษณะของแผนและโครงการ การนำแผนและโครงการไปดำเนินงาน การประเมินผลงานและการทบทวนเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นตามลำดับ ในแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และส่งผลกระทบต่อกันและกัน ดังนั้น การดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ จึงต้องมีความรอบคอบ ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการควบคุมติดตามโครงการการตรวจสอบประเมินผลงานเพื่อให้การดำเนินการพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชนอยู่ตลอดเวลา จึงต้อง

นำเทคนิคทางด้านการบริหารงานและการประสานงานมาใช้อีกทางหนึ่งด้วย นับได้ว่ากระบวนการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องนำทั้งศาสตร์และศิลป์มาใช้ในการดำเนินการ จึงจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

2.5.2 ความหมายของชุมชน

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2523 : 4) ให้ความหมายของคำว่า ชุมชนไว้ดังนี้ ชุมชนหมายถึง กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มที่มารวมกันอยู่ในอาณาเขตเดียวกัน และผู้คนเหล่านั้นมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสังสรรค์กัน มีผลประโยชน์ ร่วมกันและมีวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน

2.6 แนวความคิดของ “ชุมชน”

วิรัช เตียงหงษากุล (2529 : 62) ให้แนวคิดจากมิตของชุมชน (Concepts of community) ได้ปรากฏออกมาหลายศตวรรษแล้ว ชุมชนเป็นหน่วยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับประชากร Plato ได้เขียนหนังสือชื่อ Republic และได้บรรยายถึงสภาพสังคมที่เลวเลิศที่สุด อุดมรัฐของ Plato จะมีแต่ความสุขเพราะผู้ปกครองเป็นราชาประเทศ คือเป็นทั้งราชา คือมีอำนาจและเป็นนักปราชญ์ คือ ทรงไว้ซึ่งความรู้ และในหนังสือเล่มนี้ได้บรรยายถึงการแบ่งชนชั้น การรวมอำนาจการปกครอง ระบบสังคม จึงมีการจำกัดการเลื่อนชั้นทางสังคม

ในปัจจุบัน แนวความคิดของชุมชนประกอบด้วย แนวความคิดที่เป็นปรัชญา อุดมการณ์และวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี นักเศรษฐศาสตร์วัดคุณภาพของชีวิต (Quality of life) โดยดูจากดัชนีของภาวะบริโภคและอุปโภค ในขณะที่นักสังคมวิทยาได้พิจารณาการปฏิบัติต่อกันทางสังคม ส่วนนักจิตวิทยาแสวงหาวิธีการในการให้การบำบัดรักษาชุมชนเพียงด้านเดียว โดยไม่ให้มีการพิจารณาทางเศรษฐกิจ สังคม เมื่อพิจารณาถึงความหมายของชุมชนก็ยังสับสนอยู่ว่า อะไรเป็นองค์ประกอบของชุมชนที่ทำให้ชุมชนปฏิบัติหน้าที่ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างราบรื่น

2.7 ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยคำสองคำ คือ คำว่า พัฒนา กับ ชุมชน มีนักวิชาการให้ความหมายไว้หลาย ๆ ท่านดังนี้

พัฒน์ บุญรัตนพันธ์ (2515 : 91) ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน ยั่วยุ และส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการดูแลตนเองตามระบบประชาธิปไตย

สุวิทย์ ยิงวรพันธ์ (2509 : 52) ให้ความหมายของคำว่า พัฒนาชุมชนไว้ดังนี้
คือ

1. การปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนหนึ่งดีขึ้น หรือมีวิวัฒนาการดีขึ้น
2. การส่งเสริมให้ชุมชนนั้น ๆ มีวิวัฒนาการดีขึ้น คือ เจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

3. การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจ

3.1 การพัฒนาด้านวัตถุ คือ การสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดมีหรือเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เห็นโดยแจ้งชัด เช่น การเสริมสร้างด้านการผลิตผล การส่งเสริมระบบขนส่ง การคมนาคม การชลประทาน เป็นต้น

3.2 การพัฒนาด้านจิตใจ คือการสร้างความเจริญ โดยมุ่งจะให้การศึกษาอบรมประชาชน ซึ่งรวมทั้งการให้การศึกษาตามโรงเรียน มหาวิทยาลัย ตามโครงการของกระทรวงศึกษาธิการและการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาดี

4. การพัฒนาชุมชนคือ กระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้โดยประชาชนเข้าร่วมมือและริเริ่มดำเนินการเอง

จากความหมายของการพัฒนาชุมชน (Community Development) ที่มีผู้ให้ความหมายไว้พอสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนนั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ประการด้วยกันคือ (ทวี ทิมขำ , (2528 : 4))

1. การพัฒนาชุมชน ก็คือ ความพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนภายในชุมชนให้ดีขึ้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้คนหรือชุมชนนั้นมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ทั้งนี้หมายถึงการทำให้คนหรือชุมชนในชุมชนนั้นมีความกินดีอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากรัฐเอง โดยรัฐจะต้องช่วยตัวเองในการพัฒนา ด้วยการเข้ามาคิดพิจารณาตัดสินใจและดำเนินการด้วยตนเองบนพื้นฐานของความสมัครใจ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ตัวประชาชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาทุกสาขา ต้องการให้ประชาชนมีทักษะมีความรับผิดชอบที่จะช่วยตนเอง

2. การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม หรือลักษณะทางกายภาพ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนการประพฤติปฏิบัติแบบเก่า ๆ ของชุมชนนั้นได้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างด้วยกัน

3. การดำเนินงานจะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ทั้งนี้หมายถึงว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่จะนำไปส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติจะต้องเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีความต้องการอยู่แล้ว หรือเป็นกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชน และสามารถทำให้ประชาชนรู้สึกต้องการได้

4. การพัฒนาชุมชนจะต้องใช้หลักการยั่วยุ เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่ม ตลอดจนการดำเนินการไปตามโครงการพัฒนานั้น ๆ

5. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือน ย้ำยุดและส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดริเริ่ม

6. รัฐบาลหรือแหล่งให้ความช่วยเหลือจากภายนอก จะให้ความช่วยเหลือเฉพาะ
 • สิ่งใดที่เกินความสามารถที่ชุมชนหรือราษฎรจะจัดหามาได้เอง เช่น ความรู้ทางวิชาการ วัสดุ และเงินเท่าที่จำเป็น

7. จะต้องมีการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มิใช่ดำเนินการแต่เพียง หน่วยงานใด เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดโดยเฉพาะและการที่จะพัฒนาชุมชนให้ได้ผล จะต้องเป็นการพัฒนาโดยทั่วไป มุ่งประชาชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงใช้หลักการที่เรียกว่า Wholistic Approach คือ ที่มุ่งจะพัฒนาทุก ๆ ด้าน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งด้านเดียว

2.8 แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน

แนวความคิดที่เป็นมูลฐานของการพัฒนาชุมชนนี้ อยู่ว่าพลังสำคัญในการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองนั้นอยู่ที่ประชาชน เป็นสำคัญ การกระตุ้นหรือการชักจูงให้เกิดพลัง การทำงานของประชาชนจึงเป็นการถือได้ว่าเป็นการทำให้ทรัพยากรของมนุษย์มีประโยชน์ต่อสังคม การพัฒนาชุมชนจึงเป็นขบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน ย้ำยุด และส่งเสริมประชาชนในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น และเข้าร่วมมือในการดำเนินงานปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง และเสริมสร้างท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการปกครอง ตามระบอบประชาธิปไตย แนวความคิดมูลฐานของการพัฒนาชุมชน จำแนกออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1. การช่วยตนเอง และการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้ กล่าวคือ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องคิดช่วยตนเองก่อนในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนทั้งในรูปแบบ แรงงาน วัสดุและทรัพย์สิน เพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน รัฐบาลจะให้การสนับสนุนทางวิชาการ และเงินพอสมควร ถ้าหากเกินขีดความสามารถของประชาชนในท้องถิ่น

2. การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาชนบทสมบูรณ์แบบ โดยที่ปัญหาสังคม ชนบทมีขอบเขตกว้างขวางและปัญหาหนึ่ง ๆ มักจะเชื่อมโยงไปยังปัญหาอื่น ๆ เสมอ ซึ่งไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องดำเนินการแก้ไขโดยวิธีการต่าง ๆ กัน และเข้าดำเนินการแก้ไขทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับปัญหาพร้อมกันไปในรูปแบบของโครงการ หรือแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้เพื่อการแก้ปัญหาดังกล่าว

3. การพัฒนาชุมชน เป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ หมายความว่ากิจกรรมด้านการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนในชนบทจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญและเป็นรากฐานที่ค้ำจุนนโยบายชาติ การสนับสนุนที่ได้รับนี้ก็ถือเป็นการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัตถุประสงค์และกำลังคน

3. ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ยึดถือการช่วยให้ประชาชนหรือคนของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรและอาศัยอยู่ในชนบทเป็นส่วนใหญ่ ให้บรรลุถึงความปรารถนาความสุขในชีวิต ประชาชนเหล่านี้ถือได้ว่ายังล้าหลัง เพราะเขาต้องเผชิญกับปัญหา

■ ๑ หลายประการ เช่น ความยากไร้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย ความไม่รู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่อาชีพ ตลอดจนการขาดความกระตือรือร้นในชีวิต มีชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ ดูประหนึ่งว่าไม่มีปัญหาและอุปสรรคแต่อย่างใด การที่บุคคลเหล่านี้ต้องอยู่ในสภาพอย่างนี้ เพราะพวกเขาไม่มีโอกาสทัดเทียมกับผู้อื่น ไม่ได้รับการศึกษา อบรมไม่มีโอกาสเรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากบรรพบุรุษได้ให้ไว้ ตลอดจนการได้ฝึกอบรมให้ประกอบอาชีพที่กำลังทำอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ คือได้ผลผลิตมากกว่ามีคุณภาพดีกว่า เป็นต้น แต่ว่าทรัพยากร "คน" อันมากมายนั้นสามารถที่จะพัฒนาให้เจริญได้ เพราะคนเป็นปัจจัยในการบริหารที่สำคัญ เป็นปัจจัยตัวกระทำ ดังนั้น "คน" จึงเป็นจักรกลหรือกลไกอันสำคัญในकारที่จะช่วยผลักดันไปสู่ความเจริญของสังคมและจะนำมาซึ่งความเจริญของชาติบ้านเมือง

นอกจากนี้ ในกรณีดำเนินงานพัฒนาชุมชนนั้น สิ่งที่ต้องถือว่าเป็นพลังสำคัญที่จะบันดาลให้งานบรรลุผลสำเร็จสมความมุ่งหมายนั้น ก็พลังที่มาจากประชาชน โดยเชื่อว่าประชาชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนหรือด้อยการศึกษาเพียงใด ก็ยังมีพลังและความปรารถนาที่จะปรับปรุงวิถีการดำรงชีวิตของตนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น การกระตุ้นเตือนและช่วยเขียนพลังดังกล่าวจะเป็นผลให้มีการขุดคุ้ย และนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนชนบท (Rural Community) ใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชนในทุกด้านพร้อม ๆ กัน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนจึงยึดถือถ้าเรายิ่งช่วยให้ประชาชน ได้บรรลุถึงความปรารถนาหรือความสุขในชีวิตให้มากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นสิ่งที่ดีงามเท่านั้น และการช่วยเหลือในลักษณะนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของเพื่อนมนุษย์ในสังคมด้วยกัน

3.1 ปรัชญาอันเป็นมูลฐานของการพัฒนาชุมชน พอสรุปได้ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, (2525 . 12) กล่าวว่า ปรัชญาอันเป็นมูลฐานของการพัฒนาชุมชน พอสรุปได้ดังนี้

■ บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญ และมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ผู้หนึ่ง

2. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิถีดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่คนต้องการ และถ้ามีโอกาสย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประพฤติปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

3. บุคคลแต่ละคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ พลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้เพื่อได้รับการพัฒนา

4. การพัฒนาหลังความสามารถของประชาชนในชุมชนทุก ๆ ด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของชุมชนเอง และเป็นการนำมาซึ่งความเจริญของชุมชน ตลอดจนของรัฐ

5. ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวตนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุด และมีขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของคน

6. ความเจริญรุดหน้าของการพัฒนา จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อด้วยวิธีการให้การศึกษาดูโดยทั่วถึงเพื่อช่วยให้ประชาชนได้มีความรู้ ความคิด รู้จักใช้สมองของตนเอง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อส่วนรวม ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันได้ เพราะการศึกษาทำให้มนุษย์มีความเข้าใจในด้านสังคมมากขึ้นเพราะมนุษย์ก็ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคม

7. การรวมกลุ่มกันได้ของประชาชน จะเป็นการทำให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพได้อย่างรวดเร็ว

จะเห็นได้ว่าหลักปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวตนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมาย และสำคัญที่สุดมนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น ถ้ามีโอกาส การพัฒนาทั้งหลายจะปราศจากผลทั้งสิ้นถ้ามองเข้าไปในเรื่องการพัฒนาบุคคลแต่ละคนให้มีทัศนคติที่ถูกต้อง และมีขีดความสามารถขึ้นอีกประการหนึ่ง การพัฒนาชุมชนก็คือความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้น เป็นเรื่องที่อารยะสังคมพึงยึดมั่นประการสุดท้าย ความไม่รู้ ความไม่ถือดี และการใช้กำลังบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาของการพัฒนา และความเจริญรุดหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษานั้น การให้การศึกษาก็ให้โอกาสจะช่วยดึงพลังที่ซ่อนเร้นในตัวออกมาให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็จะต้องยึดหลักการรวมกลุ่มและการทำงานกับกลุ่ม เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social animal) การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

3.2 หลักการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมในด้านใด den ตั้งอยู่บนพื้นฐานสนับสนุนให้ “ประชาชนช่วยตนเอง” เป็นประการสำคัญ หากสิ่งใดที่เกินกว่าความสามารถของประชาชน เช่น ทางด้านวิชาการและวัสดุที่จำเป็น รัฐบาลยอมเข้าให้การช่วยเหลือเพื่อให้โครงการกิจกรรมของราษฎรบรรลุผลด้วยดี ทั้งนี้ โดยวิธีการ “ทำงานกับประชาชน” (Work with people) หมายถึง การร่วมคิด ร่วมกันทำงาน “ไม่ทำให้ประชาชน” (Work for people) แต่ฝ่ายเดียว ดังนั้นงานการพัฒนาชุมชนทุกกิจกรรมจะต้องยึดหลัก “การรวมกลุ่ม” เป็นหัวใจของการทำงานกับประชาชน

3.3 หลักทั่วไปของการพัฒนาชุมชน

เสถียร เหลืองอร่าม (2518 : 167) กล่าวว่า หลักทั่วไปของการพัฒนาชุมชน

1. ต้องรู้จักท้องถิ่นเป็นอย่างดีที่สุด เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในทุกด้านของประชาชน โดยใช้หลักการทางสังคมวิทยา (Sociological Approach)
2. ต้องกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเกิดความปรารถนา และมีความคิดริเริ่มที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวมตามวิถีทางประชาธิปไตย
3. ให้ความช่วยเหลือทางด้านความรู้ เพื่อให้ประชาชนที่มีความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการพัฒนาท้องถิ่น
4. ต้องให้บุคคลและชุมชนเล็งเห็นและรับรองว่า-คนแต่ละคนสามารถช่วยเหลือตนเองได้และแก้ปัญหาของตนเองได้ โดยไม่คำนึงถึงภาวะทางเศรษฐกิจสังคมที่มีอยู่หน้าว่าเป็นอย่างไร
5. อย่างขอให้ประชาชนกระทำสิ่งใด ที่เขากลัวว่าจะทำให้ฐานะความมั่นคงของเขาถูกคุกคาม
6. จะต้องมุ่งให้มีโครงการที่มีลักษณะสร้างและประสานงานกันได้
7. ในการดำเนินงานสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้คำนึงถึงกำลังทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งตัวบุคคลของชุมชนนั้น ๆ ไม่คำนึงถึงโครงการที่เล็งผลเลิศจนเกินไป
8. ให้เน้นในเรื่องความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่นทุก ๆ ฝ่าย เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งหมดได้
9. ต้องเริ่มต้นจากจุดที่ประชาชนเห็นว่าเป็นความต้องการของสังคมและชุมชนนั้นด้วย
10. ช่วยหาวิธีการวางแผนโครงการช่วยตนเอง และจัดหาวิธีการที่ช่วยให้มีการปฏิบัติร่วมกันมุ่งเพื่อเพิ่มผลิตผลทุก ๆ ด้านให้แก่ชุมชน

11. จัดให้มีอุปกรณ์และเครื่องมือในการส่งเสริม และอุปกรณ์สำหรับโครงการ การศึกษาที่จำเป็นของเด็ก ๆ ในชุมชนนั้น ๆ และจัดหาสร้างนันทนาการยามว่างให้แก่ชุมชน

12. ต้องให้ประชาชนหรือชุมชนเข้าใจที่มา และประโยชน์ของบริการทางด้าน เทคนิคต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

13. ชุมชนจากภายนอกจะต้องแสดงให้เห็นแต่ต้นว่า มีความปรารถนาอันแท้จริงที่จะให้ชุมชนภายในเข้ามีส่วนร่วมโครงการอย่างเต็มที่ ซึ่งชุมชนภายนอกต้องการจะให้เป็นการกระตุ้นชุมชนภายในให้ช่วยตัวเองและในที่สุดก็จะโอนความรับผิดชอบทั้งหมดได้

14. ต้องให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ผู้รับบทบาทของผู้ช่วยเหลือด้วยความเข้าใจในเจตนาดี หากทั้งสองฝ่ายไม่เข้าใจกัน การดำเนินงานจะเป็นไปไม่ได้

15. ควรใช้สถาบันที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ แทนที่จะสร้างหรือคิดตั้งใหม่เสมอไป ข้อนี้มีความสำคัญมากสำหรับประเทศชาติ หรือชุมชนที่ด้อยพัฒนาที่มีกำลังปัจจัยอันจำกัด

16. รัฐบาลสามารถช่วยในเรื่องการพัฒนาชุมชนได้มาก ทั้งนี้โดยวิธีการจัดวางโครงการทั้งทางกฎหมาย ทางการบริหาร หรือช่วยเหลือทางการเงินตามความเหมาะสม พร้อมทั้งจัดผู้นำที่ดีให้ด้วย

17. การดำเนินงานจะสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ถ้าได้รับความเข้าใจและสนับสนุนจากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งรับผิดชอบและมีอำนาจทุกระดับ

18. การพัฒนาชุมชนจะขยายตัวอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับ การเข้ามามีส่วนร่วม และความฉันทริเริ่มของประชาชนที่เข้ามาดำเนินงาน

19. การที่จะดูว่าการพัฒนาชุมชนจะได้ผลหรือไม่นั้น เพียงไร แต่ไหนให้ดูที่ทำ ของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปว่ามากน้อยเพียงไร ในวิถีดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ที่เราเห็น ได้ นั่นคือ ผลของการพัฒนาชุมชน

จอร์จพรหม กาญจนะจิตรา (2523 : 8) ยังได้กล่าวไว้ว่า เพื่อที่จะให้การปฏิบัติ งานพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ หน่วยงานที่ดำเนินการตามหลักการพัฒนาชุมชนควรยึดหลักในการดำเนินการพัฒนาชุมชนดังนี้คือ

1. ขบวนการพัฒนาชุมชนจะต้องมีแบบแผน วิธีการที่แน่นอนและเหตุผล
2. ใช้หลักการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเน้นการเรียนรู้ด้วยการฝึกหัดทำจริงและให้ประชาชนเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ
3. การดำเนินงานของหน่วยงานควรจะมีงานร่วมกับกลุ่มคน มากกว่าที่จะทำงานกับรายบุคคล รวมทั้งประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

4. การดำเนินงานของหน่วยงานควรจะมีงานร่วมกับกลุ่มคน มากกว่าที่จะทำงานกับรายบุคคล รวมทั้งประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่มีความชำนาญเฉพาะ ไม่ควรจะทำให้สำเร็จภายในหน่วยงานเดียวกัน

5. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับค่านิยมของสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนที่จะพัฒนาเป็นอย่างดี

6. การพัฒนาควรจะต้องดำเนินการให้ครอบคลุมทั้งชุมชน

7. เป้าหมายของการพัฒนาจะต้องแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกในสังคมนั้นจะได้รับและจะต้องเป็นสิ่งซึ่งสมาชิกและผู้นำในชุมชนนั้นต้องการ

8. การดำเนินงานในขั้นต้น ควรจะมีการนำทัศนะและสร้างแนวความคิดร่วม โดยวิธีการสาธิตและทดลองให้เห็นจริงจึงเสียก่อนที่จะขยายโครงการออกอย่างกว้างขวาง

9. ชุมชนจะต้องเป็นตัวที่มีบทบาทในการพัฒนา ต้องใช้หลักการรวมกลุ่มประชาชนให้เกิดพลังกลุ่มที่ถาวร เพื่อเป็นตัวจักรกลในการดำเนินโครงการพัฒนา

10. การพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มต้นโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นไม่ว่าจะเป็นวัสดุอุปกรณ์ หรือบุคคล

11. ขบวนการพัฒนาชุมชนจะต้องเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมนั้นเห็นว่าถูกต้องทุกขั้นตอนและเป็นที่ยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และโครงการต้องสนองตอบความต้องการของประชาชนมากที่สุด

12. ต้องใช้เวลาในการดำเนินงาน เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้หันมายอมรับสิ่งใหม่ ๆ หรือวิธีการใหม่ที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต ต้องค่อย ๆ ทำไม่ควรเร่งรัดจนเกินไปและควรจะเริ่มจากสิ่งที่ประชาชนคุ้นเคยอยู่แล้วไปสู่เรื่องใหม่

13. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องทำตัวให้เป็นที่เคารพนับถือของสมาชิกในชุมชนและในขณะเดียวกันต้องพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำตัวของเขาให้เป็นบุคคลที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนา พยายามมอบความรับผิดชอบการดำเนินงานให้ประชาชนมากที่สุด ไม่ควรถือว่าเป็นโครงการของทงราชการ

3.4 ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นวิธีการแก้ปัญหาสังคมไม่เฉพาะแต่ในประเทศที่กำลังพัฒนา (Developing Countries) เท่านั้น แต่เป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ประเทศพัฒนาแล้วใช้ประสบผลสำเร็จมาแล้ว ปัจจุบันนี้เรายังมีความเชื่อว่างานพัฒนาชุมชน จะทำให้ประเทศต่าง ๆ เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและอื่น ๆ

ความสำคัญในการพัฒนาชุมชน พอจะแยกกล่าวให้เห็นชัดเป็นทางด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

ก. ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ปัญหาที่ชุมชนชนบทประสบกันอยู่ทั่ว ๆ ไปก็คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ประชาชนจะประสบความยากจนมีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น เนื่องจากผลผลิตที่ขาดความรู้ในวิธีการผลิตสมัยใหม่ วิธีการผลิตยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ รวมทั้งขาดแคลนเงินทุนขาดแคลนอุปกรณ์ในการผลิต ชาวนามักขายผลผลิตของตนให้แก่ พ่อค้าคนกลางในราคาต่ำ และช่องทางประกอบอาชีพอย่างอื่นมีจำกัด หลังจากการทำนาแล้ว ชาวนามส่วนใหญ่จะว่างงาน การนำเอาการพัฒนาชุมชนมาที่จะทำให้เศรษฐกิจของชาวชนบทที่ดีขึ้น เช่น

1. ช่วยยกระดับการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น
2. ช่วยแก้ปัญหาการว่างงาน
3. ส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
4. ลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างประชาชน
5. ทำให้ประชาชนมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจดีขึ้น และประเทศชาติมีความมั่นคง

ทางด้านเศรษฐกิจ

ข. ความสำคัญทางด้านสังคม

ในชนบทประชาชนจะได้รับการศึกษาน้อย ชาวชนบทยังไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นเหตุให้ชาวชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ทางด้านอนามัยต่ำไปด้วยสุขภาพของชาวชนบทจะเป็นแบบสามวันดีสี่วันไข้ เป็นโรคขาดอาหาร เป็นโรคทางเดินอาหาร ทำให้ประชาชนขาดคุณภาพด้านความคิดต่าง ๆ ยังเป็นแนวความคิดที่ล้าสมัย ยังยึดมั่นในเรื่องไสยศาสตร์ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนชาวชนบทเจริญช้า และมีผลทางเศรษฐกิจด้วยการนำเอาวิธีการพัฒนาชุมชนเข้าไปใช้ในชุมชนจะมีผลทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น

1. ทำให้ประชาชนได้รู้จักปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น
2. ช่วยให้ประชาชนรู้จักป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ รักษาอนามัยของครอบครัวดีขึ้น
3. เป็นการลดความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคมให้บรรเทาเบาบางลง สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่สมาชิก
4. ช่วยปรับปรุงชีวิตความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมให้ดีขึ้น
5. ทำให้ประชาชนรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนและมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

ค. ความสำคัญทางการเมืองการปกครอง

จากปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ที่ชาวชนบทได้รับทำให้มีผลสืบเนื่องมาซึ่ง ปัญหาทางด้านการเมือง การปกครองด้วย ความยากจนเป็นเหตุ ทำให้ชาวชนบทไม่มีความมั่นใจในการเมืองประกอบกับขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเมืองการปกครอง

307.4 62

8 463 0

9.1

150336

ประชาชนถือว่า การเมืองเป็นเรื่องของคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ปัญหาความยากจนจะโยงมาถึงเรื่องการเมือง ดังจะเห็นได้จากปัญหาผู้ก่อการร้าย การศึกษาดำก็เป็นสาเหตุที่หนึ่งนำไปสู่ปัญหานี้ การที่รัฐ นำวิธีการพัฒนาชุมชนมาใช้ในชนบท จะทำให้ความยุ่งยากทางการเมืองคลี่คลายลงได้บ้าง การพัฒนาชุมชนจึงมีผลต่อการเมืองการปกครองของประเทศชาติคือ

1. เป็นการก่อให้เกิดความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชนในชาติ ก่อให้เกิดความมั่นคงของประเทศชาติในที่สุด
2. ทำให้ประชาชนเกิดความรัก ความเข้าใจในรัฐบาลและประเทศชาติของตนยิ่งขึ้น
3. เป็นการขจัดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับประชาชนและระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล
4. ทำให้ประชาชนหันมาสนใจที่จะปกครองตนเอง สนใจ และเข้าใจการปกครองในระบบประชาธิปไตยมากขึ้น

3.5 กระบวนการในการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการซึ่งสามารถเปลี่ยนเป้าหมายต่าง ๆ ในอดีตแล้วคิดประดิษฐ์โครงการใหญ่ ๆ ขึ้นมา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายใหม่ ๆ นั้น ตลอดจนปรับชีวิตของตนเองและของกลุ่มเพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติโครงการเหล่านั้นบรรลุผล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 87) กล่าวว่า กระบวนการในการพัฒนาชุมชนมีกระบวนการขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจสภาพหรือสำรวจความต้องการในการพัฒนาชุมชน

โดยสาเหตุที่การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสภาพที่ดีขึ้น หรือสภาพที่มุ่งประสงค์ ฉะนั้นในขั้นแรกจึงควรจะได้ทำการสำรวจสภาพหรือสำรวจสภาวะการณ์ของชุมชนเสียก่อนว่า ในขณะนี้เป็นอย่างใด มีปัญหาอะไร มีความจำเป็นหรือเกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงในเรื่องใด ขั้นนี้นับว่าเป็นขั้นค้นหาสาเหตุที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการพัฒนา

เมื่อทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และทราบความต้องการแล้ว ต่อไปก็ถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ว่าจะทำการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดอะไร หรือเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ไปสู่สภาพไหน

การกำหนดวัตถุประสงค์ควรกระทำโดยแน่ชัด และเป้าหมายที่วางไว้นั้นต้องเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ รวมทั้งจะต้องสามารถยืนยันได้ด้วยว่า บรรลุเป้าหมายนั้นแล้ว หรือไม่ เช่น จะต้องกำหนดมาตรฐานว่าจะทำอะไร แค่ไหน ให้เสร็จเมื่อไร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดนโยบายในการพัฒนา

คำว่า “นโยบาย” ในที่นี้หมายถึงหลักการและกลวิธีที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้เมื่อทราบวัตถุประสงค์แล้วว่าจะให้เกิดอะไร ต่อจากนั้นก็มาถึงขั้นการกำหนดแนวทางที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นคือการวางนโยบายพัฒนาซึ่งเป็นการบ่งละเอียดไปอีกว่าจะทำอะไร ผลของนโยบายซึ่งเป็นผลผลิต (Output) ของกระบวนการวางนโยบายตามปกติจะแสดงออกใน 3 รูปแบบ คือ

1. ออกมาในรูปของกฎหมาย
2. ออกมาในรูปของการตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรให้แก่หน่วยที่จะนำไปปฏิบัติ
3. ออกมาในรูปของการออกคำสั่งหรือการแนะนำของฝ่ายบริหาร

ขั้นตอนที่ 4 การวางแผนพัฒนาโดยนำทั้งวัตถุประสงค์และนโยบายของการพัฒนาเป็นหลัก

ขั้นตอนนี้มีความสำคัญในการพัฒนาชุมชน ทางนี้เนื่องจากเราวัดสภาพการ พัฒนาโดยสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนภายในชุมชน หรือดูที่รายได้ซึ่งประชาชนอาจใช้ในการจัดหาความสะดวกสบายแก่ชีวิต ฉะนั้นเป้าหมายของการพัฒนาจึงเป็นไปได้ในทางที่จะทำให้เกิดการเพิ่มรายได้ของประชาชนต่อหัว ธรรมดาที่จะให้เกิดรายได้ (Output) จะต้องมีการลงทุน (Input) และตามหลักประสิทธิภาพนั้นถือว่า จะต้องให้ได้ผลและประหยัด เกิดความสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

เมื่อหน่วยงานปฏิบัติการ (Operating Agency) วางโครงการเรียบร้อยแล้วจะต้องเสนออนุมัติโครงการ ขออนุมัติแผนดำเนินการ รวมทั้งขออนุมัติค่าใช้จ่ายจากผู้ที่มีอำนาจอนุมัติ และขอแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ดำเนินงานตาม จึงจะเริ่มปฏิบัติตามแผนได้

ขั้นตอนที่ 5 การนำแผนไปปฏิบัติ

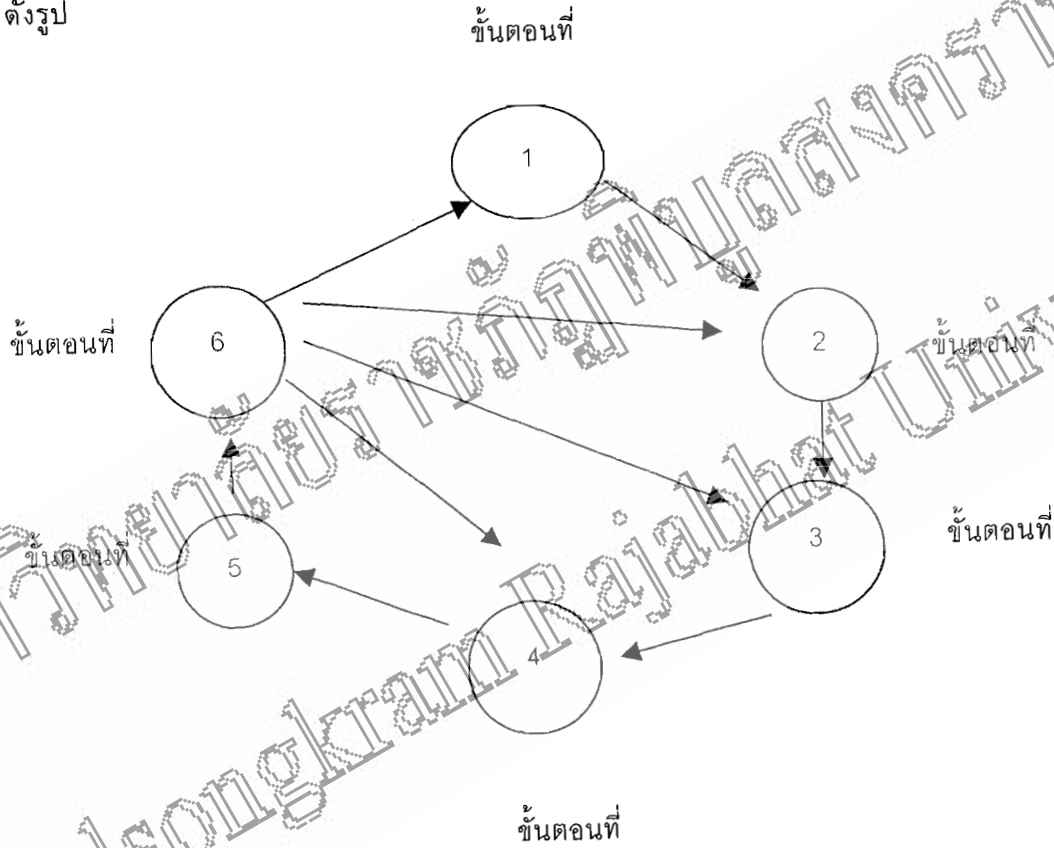
เนื่องจากการพิจารณาในเรื่องกระบวนการพัฒนา ฉะนั้นคำว่า “แผน” ในที่นี้หมายถึงแผนที่พัฒนาชนบท ซึ่งจะต้องได้รับการปฏิบัติจัดทำโดยหน่วยงานของกระทรวงและรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดให้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

โครงการนั้นนับว่าเป็นแผนชนิดหนึ่ง ซึ่งการวางโครงการจะต้องชี้แจงแสดงถึงหลักการและเหตุผลที่จะจัดทำ รวมทั้งวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการ งบประมาณค่าใช้จ่าย วิธีประเมินผล

ขั้นตอนที่ 6 การติดตามผลและประเมินผลของการปฏิบัติตามแผน

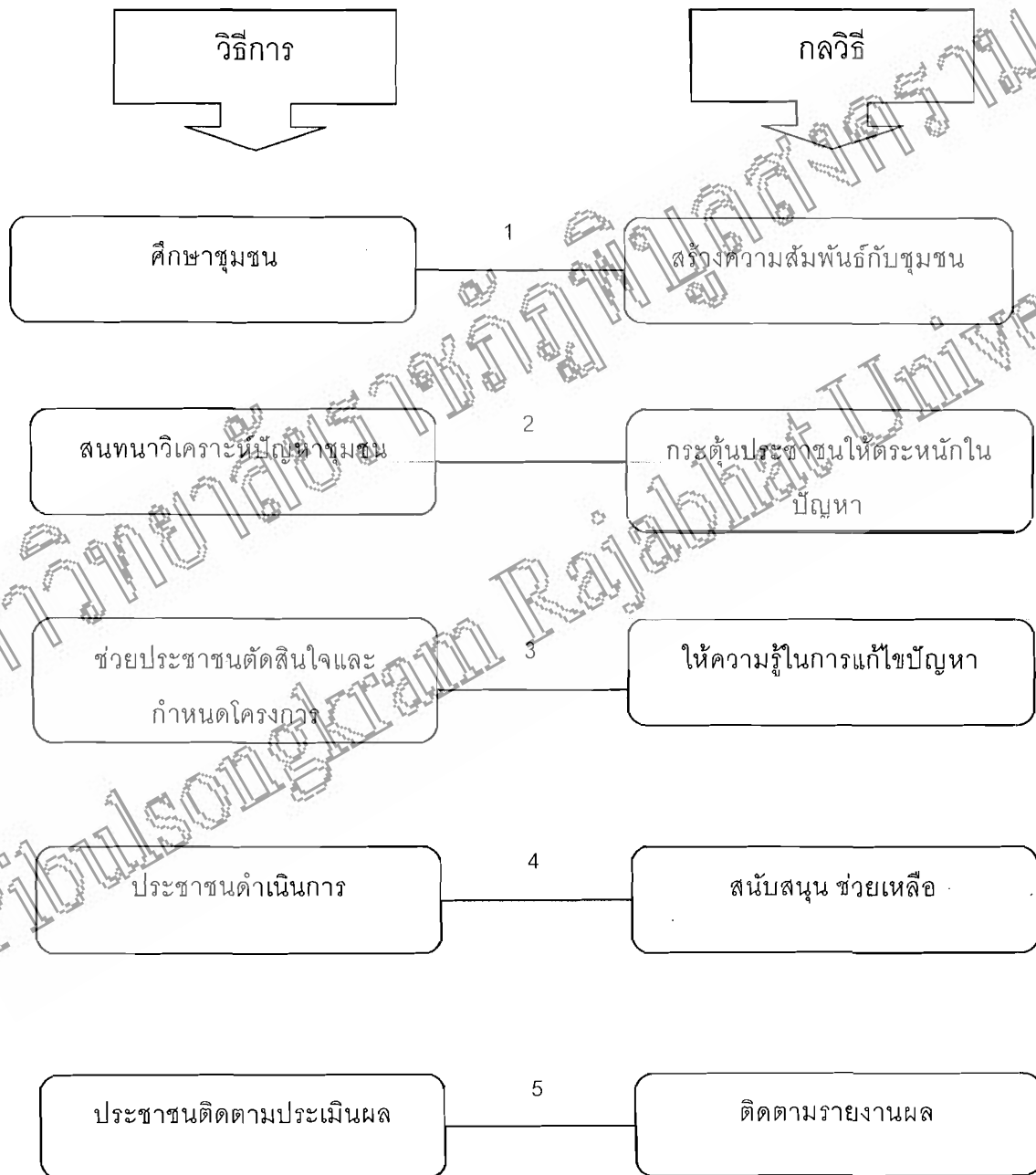
ขั้นตอนนี้เป็นการควบคุมให้การปฏิบัติตามโครงการต่าง ๆ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในแผนเพื่อว่ามีอุปสรรคข้อขัดแย้งตอนใดที่ทำให้ไม่เป็นไปตามแผนจะได้แก้ไขทัน หรือนำไปเป็นเป้าหมายต่อไปของการพัฒนา

เนื่องจากการพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันไป ฉะนั้นจะพบว่าเมื่อเสร็จจากขั้นที่ 6 แล้ว อาจต้องเริ่มที่ขั้นที่ 1 ใหม่ หรืออาจลัดไปเชื่อมกับขั้นที่ 2 หรือ 3 หรือ 4 เลยก็ได้ ดังรูป

แผนภูมิ 1 กระบวนการในการพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้ ทนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคณะ (2534 : 18) กล่าวไว้ว่า การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่จะต้องทำอย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการ ขั้นตอนการดำเนินงานที่ผู้ดำเนินการจะต้องกระทำในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนมีดังนี้

แผนภูมิ 2 วิธีการ กลวิธีตามกระบวนการในการพัฒนาชุมชน

1. การศึกษาชุมชน

เป็นการเสาะแสวงหาข้อมูลด้านต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนที่จริงในขั้นตอนการศึกษาชุมชนนี้ วิธีการในการศึกษาคงจะต้องใช้หลายวิธีประกอบกัน ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต การสำรวจ และการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนด้วยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด กลวิธีที่สำคัญที่จะต้องใช้ในขั้นตอนนี้คือ การสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เพราะถ้าหากปราศจากสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ดำเนินการกับชาวบ้านแล้วเป็นการยากที่จะได้รู้และเข้าใจปัญหาความต้องการจริง ๆ ของชาวบ้าน ความสัมพันธ์อันดีจนถึงขั้นความสนิทสนม รักใคร่ ศรัทธา จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน

2. สันทนา วิเคราะห์ปัญหากับประชาชน

เป็นการนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาชุมชนมาสนทนา วิสาสะกับคนในชุมชนร่วมกันคิด วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ว่าข้อมูลเหล่านั้นใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากน้อยเพียงไรเป็นปัญหาความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชนหรือไม่ และถ้าจะแก้ใครบ้างจะเป็นคนแก่เป็นการสนทนา วิสาสะกันเพื่อให้เข้าใจปัญหาของชุมชน มิใช่ปัญหาของใครคนใดคนหนึ่ง

3. ช่วยประชาชนตัดสินใจและกำหนดโครงการ

ช่วยประชาชนตัดสินใจและกำหนดโครงการในการแก้ไขปัญหา เป็นการนำปัญหาที่ชาวบ้านตระหนักและยอมรับแล้วว่าเป็นปัญหาของเขามาร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุและแนวทางแก้ไข โดยชาวบ้านกับผู้ดำเนินการร่วมกันพิจารณาว่า ปัญหาของชุมชนนั้นมีอะไรบ้าง โดยนำปัญหาเหล่านั้นมาจัดลำดับความสำคัญและให้ประชาชนตัดสินใจเลือกปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือหลายปัญหาก็ได้ มาหาสาเหตุ เมื่อได้สาเหตุแล้วช่วยให้ประชาชนได้พิจารณาเลือกสาเหตุที่สำคัญมาหาแนวทางแก้ไข

กลวิธีสำคัญที่ผู้ดำเนินการจะต้องใช้ในขั้นตอนนี้คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ชาวบ้านรู้จักวิธีคิดหาสาเหตุแนวทางแก้ไข ตลอดจนทั้งวิธีการตัดสินใจเลือกปัญหาและการเลือกโครงการหรือกิจกรรมในการแก้ไขปัญหา ความรู้ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ วิธีเขียนโครงการเนื่องจากชาวบ้านไม่ถนัดในการเขียนโครงการ จะต้องทำความเข้าใจในเรื่องนี้กับคนในชุมชนด้วย เพื่อให้ชาวบ้านสามารถดำเนินการได้เองในที่สุดเกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้ดำเนินการต้องใช้ความอดทนและความพยายามสูงพอสมควร จึงจะสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ การช่วยตนเองของประชาชนได้ จากนั้นก็เป็น การวางแผนปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่กำหนด

4. ประชาชนดำเนินการ

ประชาชนดำเนินการ หมายถึง การที่ชาวบ้านร่วมกันปฏิบัติงานตามแผนและโครงการที่ได้วางไว้ ใครทำอะไรในโครงการที่ได้วางไว้ ใครทำอะไรในโครงการ ทำเมื่อไร ทำอย่างไร จะเป็นรายละเอียดตามที่ได้ตกลงกันไว้ในการประชุมวางแผนปฏิบัติงาน ผู้รับผิดชอบการดำเนินการก็จะปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้

ในขั้นตอนนี้บทบาทของผู้ดำเนินการ จะเป็นผู้ช่วยหรือสนับสนุนการทำงานตามโครงการของชาวบ้าน ผู้ดำเนินการจะเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือใน 2 ลักษณะ คือ

4.1 เป็นผู้ปฏิบัติงานทางวิชาการ เช่น แนะนำการปฏิบัติงาน เช่น แนะนำการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษาหารือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน

4.2 เป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกับชาวบ้าน เสมือนหนึ่งเป็นชาวบ้าน โดยไม่รังเกียจ

5. ประชาชนตามประเมินผล

ประชาชนติดตามประเมินผล หมายถึง การที่ชาวบ้านช่วยกันติดตามดูว่างานดำเนินการตามโครงการได้ก้าวหน้าไปมากน้อยเพียงไร มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการหรือไม่ เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ทันที่ต่อไป

ในขั้นตอนนี้ กลวิธีที่ผู้ดำเนินการจะต้องใช้ คือ การติดตามดูแลการทำงานที่ชาวบ้านทำอยู่ เพื่อทราบผลความก้าวหน้าหรือปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วนำผลการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมไปเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ซึ่งสามารถกระทำได้โดย

5.1 แนะนำให้ผู้นำท้องถิ่นหรือชาวบ้านรู้จักการติดตามผลและรายงานผลด้วยตนเอง เช่น รายงานด้วยวาจา รายงานเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น

5.2 ผู้ดำเนินการเป็นผู้รายงานผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง เช่น รายงานด้านวาจาต่อผู้บังคับบัญชาและผู้เกี่ยวข้อง เสนอผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุม ทำบันทึกรายงานตามแบบฟอร์มต่าง ๆ ของทรวงราชการ เป็นต้น

กระบวนการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน 5 ขั้นตอนแบบคู่ขนานนี้ จะต้องดำเนินการควบคู่กันไป และจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงาน จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท และการพัฒนาชุมชนที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาชุมชนนั้นคือ การบ่งชี้ให้เห็นถึงหน้าที่อันควร กระทำของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานส่วนตำบล รวมทั้งลูกจ้าง ตามที่พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 กำหนดไว้ และบุคคลเหล่านี้จะต้องทำความเข้าใจในบทบาทที่กฎหมายได้กำหนดไว้ อย่างชัดเจน นอกจากนี้จะต้องมีความรู้ความเข้าใจแนวทางอันพึงกระทำ เนื่องจากตน

ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งและตำแหน่งนั้นมีบทบาทที่พึงกระทำอะไรบ้าง เพื่อที่จะได้แสดงบทบาทหรือกระทำบทบาทให้เป็นไปด้วยความถูกต้องและมีประสิทธิภาพหรือพูดสั้น ๆ ก็คือทุกคนในองค์การบริหารส่วนตำบลรู้ว่าบทบาทหน้าที่ของตนมีอะไรบ้างต้องปฏิบัติอย่างไร

ในด้านการพัฒนาชุมชนนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลควรมุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมือประชาชนในชุมชน เป็นความคิดริเริ่มของประชาชน แต่ถ้าประชาชนได้รู้จักริเริ่ม จำเป็นที่จะต้องมีการนำเทคนิคต่าง ๆ มากกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนนั้น ๆ มีวิวัฒนาการที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยควรที่จะทำการพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาทางด้านจิตใจไปพร้อมกันไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

การพัฒนาชุมชน สิ่งที่ยังองค์การบริหารส่วนตำบลควรจะต้องยึดถือปฏิบัติก็คือ

1. ประชาชนทุกคนมีความสำคัญ และมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมและอย่างบุคคลผู้มีเกียรติ
2. ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ ๆ เมื่อได้รับการพัฒนา พลังเหล่านี้สามารถนำออกมาใช้ได้ ยันดาคลให้งานบรรลุผลสำเร็จได้
3. ในการพัฒนาชุมชนนั้น จุดมุ่งหมายอยู่ที่การทำให้คนหรือชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน โดยทุกคนต้องช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันรับผิดชอบ และร่วมกันรับผลประโยชน์
4. ใช้หลักการช่วย ๆ เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่ม นั่นคือ องค์การบริหารส่วนตำบลและต้องเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง (Change-Agent) ทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นยั่วยุ และส่งเสริมให้เกิดความคิดริเริ่ม
5. องค์การบริหารส่วนตำบล จะต้องเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ ในสิ่งที่เกิดความสามารถที่ชุมชนจะต้องหามาได้เอง เช่น ความรู้ทางวิชาการ วัสดุและเงินเท่าที่จำเป็น และเป็นศูนย์รวมของผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชุมชน รวมทั้งในการดำเนินงานควรมุ่งทำงานกับกลุ่มคนมากกว่าจะทำงานกับรายบุคคล
6. ในการพัฒนาชุมชนจะต้องมีการพัฒนาชุมชนทางด้านวัตถุ และพัฒนาทางด้านจิตใจพร้อมกันไป

นอกจากนี้ในการพัฒนาชุมชนนั้นควรจะมีการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นกระบวนการนั้นก็คือ

1. การสำรวจสภาพหรือความต้องการของชุมชน
2. การกำหนดวัตถุประสงค์หรือความต้องการของชุมชน
3. การกำหนดหลักการและกลวิธีที่จะนำไปสู่เป้าหมาย
4. การวางแผนพัฒนา
5. การนำแผนไปปฏิบัติ
6. การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผน

4. แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน

(กรมการพัฒนาชุมชน 2543)

1. จัดประชุมชี้แจงโครงการแก่ องค์กร กลุ่มกิจกรรมและประชาชนในหมู่บ้าน
2. พิจารณาคัดเลือกบุคคลจากผู้แทนองค์กรต่าง ๆ ตามที่กำหนด 7 – 9 คน จากมติของที่ประชุม
3. จัดทำร่างคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. โดยกำหนดที่และวาระการดำรงตำแหน่งระยะเวลา 3 ปี
4. เสนอร่างคำสั่งให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอลงนามแต่งตั้งเป็นรายหมู่บ้าน
5. กรณีคณะกรรมการกองทุนฯ ลดลงเหลือจำนวนน้อยกว่า 2 ใน 3 จากคณะกรรมการทั้งหมดที่ได้รับการแต่งตั้ง เนื่องจากเหตุต่าง ๆ เช่น เสียชีวิต เปลี่ยนบทบาทหน้าที่หรืออื่น ๆ และไม่สามารถบริหารจัดการในหน้าที่ได้ให้มีการประชุมคัดเลือกเพิ่มให้ครบตามจำนวนที่กำหนดและเสนอแต่งตั้งใหม่

5. องค์ประกอบของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้แทนองค์กร/ผู้นำผู้แทนกลุ่มกิจกรรม และบุคคลในหมู่บ้าน จำนวน 7 – 9 คน ได้แก่

1. ประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน (กน.) จำนวน 1 คน
2. ผู้แทนจากคณะกรรมการหมู่บ้าน (กน.) จำนวน 2 คน
3. ผู้แทนของสมาชิกสภาตำบล หรือสมาชิกสภา อบต. จำนวน 1 คน
4. อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) จำนวน 1 – 2 คน
5. ผู้แทนคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) จำนวน 1 – 2 คน
6. ผู้แทนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกลุ่มอาชีพ จำนวน 1 – 2 คน
7. ผู้แทนองค์กรชุมชนหรือผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน ตามความเหมาะสม โดยให้ประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน (กน.) เป็นประธานคณะกรรมการกองทุนโดยตำแหน่งแล้ว เลือกลง รองประธาน เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการและกรรมการทำหน้าที่อื่นตามความเหมาะสม

6. อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ.

1. บริหารจัดการเกี่ยวกับเงินทุน กข.คจ. ของหมู่บ้านตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งได้แก่ การพิจารณาโครงการยืมเงินของครัวเรือนยากจนเป้าหมายการอนุมัติเงินยืม การฝาก-ถอนเงินในบัญชีเงินทุนของหมู่บ้านการรับ – จ่ายเงินทุน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับระเบียบที่กำหนดไว้
2. การจัดทำบัญชีและทะเบียนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและที่กำหนดไว้ในการดำเนินงานตามโครงการ กข.คจ.

3. การสนับสนุน ติดตามช่วยเหลือการประกอบอาชีพของครัวเรือนยากจนเป้าหมาย
เร่งรัดการชำระหนี้ยืมให้เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญายืมเงิน

4. จัดทำระบบข้อมูลการรายงานผลและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการ
ดำเนินงานตามโครงการ กข.คจ.

5. ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่ได้รับมอบหมายหรือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานตาม
โครงการ กข.คจ. โดยไม่ขัดต่อระบบและแนวทางวิธีที่ทางราชการกำหนด

7. ลักษณะการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

อุทัย หิรัญโค ให้ข้อเสนอวิธีพิจารณาพื้นฐานการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพดังนี้มี
การวางแผนและควบคุมงานที่ดี ซึ่งประกอบด้วยลักษณะ สามารถจัดให้บริหารได้รับข่าวสาร
ข้อมูล ทันเวลา ทันสมัย ถูกต้อง เพียงพอ และแน่นอน เป็นแผนที่เหมาะสมก่อนดำเนินการ
เปลี่ยนแปลงได้เหมาะสมกับความจำเป็น ประหยัดค่าใช้จ่ายและทรัพยากรในการดำเนินงาน
ง่ายต่อการรับรู้และสามารถเป็นที่เข้าใจได้ ในระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องมีเรื่องในวินิจฉัยเฉพาะกรณีที่เป็น
ปัญหามีมาตรการประเมินความเปลี่ยนแปลงได้เหมาะสมกับความจำเป็น ประหยัด
ค่าใช้จ่ายและทรัพยากรวินิจฉัยเฉพาะกรณีที่เป็นปัญหา มีมาตรการประเมินความเปลี่ยนแปลง
ที่จะเกิดขึ้นก่อนเริ่ม และระหว่างดำเนินการคาดหมายขอบเขตที่จะเกิดปัญหาได้

มีการจัดระบบงานให้เหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 2 ส่วน คือ คนและระบบงาน
ประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นเมื่อมีความพร้อมทั้งสองส่วน จัดให้มีการประสานงานที่ดีเพิ่มสมรรถภาพ
ของคนให้สูงขึ้น

ธงชัย สันวงษ์ ได้กล่าวถึง ลักษณะของกลยุทธ์การบริหารที่ทรงประสิทธิภาพคือ
เป็นการบริหารเชิงรวมที่กระทำอย่างเป็นระบบ ที่มีการบริหารครบสมบูรณ์ทุกด้าน
เป็นการบริหารที่พร้อมสมบูรณ์ด้วย “แผนงาน” ที่มีประสิทธิภาพ เป็นการบริการที่พร้อม
สมบูรณ์ด้วย “ระบบปฏิบัติการบริหารงาน” คือ เทคนิคการจัดทำแผน การวัดผล การจูงใจ
การควบคุม การพัฒนานักบริหาร และการสามารถแสวงหาประโยชน์จากสภาพแวดล้อมที่
เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ตามลักษณะดังกล่าว ระบบการบริหารงานที่เน้นความมีประสิทธิภาพจะเริ่มพิจารณา
การบริหารตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลที่ได้รับจากการบริหาร และประสิทธิผลได้รับ
ดังนี้

ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ทรัพยากรการบริหารมี คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ อื่น ๆ
ผู้บริหารต้องใช้ให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมตรงตามเป้าหมาย ได้ผลตอบแทนที่สุด

กระบวนการ (Process) ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล ฯลฯ
ผู้บริหารต้องจัดระบบกระบวนการบริหารที่เน้นคุณภาพงานทั้งปริมาณและคุณภาพที่สอดคล้อง
กับสภาวะแวดล้อมขององค์การ

ผลที่ได้รับจากการบริหาร (Out put) คือ ประสิทธิภาพขององค์กรและของผู้บริหารว่า สามารถบริหารให้บรรลุเป้าหมายได้มากน้อยเพียงใด

ประสิทธิผลที่ได้รับ จะทำให้ทราบว่า การบริหารงานมีประสิทธิภาพและสามารถบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายโดยประหยัดเพียงไร

8. การดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.)

ความเป็นมาของโครงการ

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 7 รัฐบาลมีนโยบายกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค โดยมีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาคความยากจนและยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ได้ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน จากการสำรวจรายได้ของครัวเรือนทั้งประเทศของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย พบว่า คนจน (มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน) ได้เพิ่มขึ้นค่อนข้างมากในเขตชนบท นอกจากนี้ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กขช. 2 ก.) ซึ่งสำรวจในปี 2533 ยังบ่งบอกว่ามีหมู่บ้านล้าหลัง หรือเร่งรัดพัฒนาอันดับ ๓ อยู่ถึง 11,608 หมู่บ้าน งบประมาณ 3,471 ล้านบาท และมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) มาตั้งแต่ปี 2536 โดยแยกการดำเนินงานออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2536 เห็นชอบให้ดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) ระยะที่ ๑ ระหว่างปี 2536 - 2540 จำนวน ๑1,608 หมู่บ้าน ด้วยการสนับสนุนเงินทุนให้หมู่บ้านละ 280,000 บาท สำหรับครัวเรือนยากจนยืมไปประกอบอาชีพโดยไม่มีดอกเบี้ย จากการประเมินโครงการระยะที่ ๑ ประสบความสำเร็จดียิ่ง บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงได้มีการดำเนินงานโครงการ กข.คจ. ในระยะที่ 2 โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2540 เห็นชอบให้กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินงานโครงการ กข.คจ. ระยะที่ 2 ระหว่างปี 2541 - 2544 ให้ครอบคลุมไปในทุกหมู่บ้านทั่วประเทศที่ยังมีครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี รวมจำนวน 28,038 หมู่บ้าน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อกระจายโอกาสให้คนยากจนระดับครัวเรือนในหมู่บ้านมีเงินทุนในการประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้
2. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านเป้าหมายให้ดีขึ้น

การบรรลุเป้าหมาย

1. โครงการระยะที่ 1 ระหว่างปี 2536 – 2540 ดำเนินการได้ครบเป้าหมายจำนวน 11,608 หมู่บ้าน
2. โครงการระยะที่ 2 ได้กำหนดเป้าหมายรายปีระหว่างปีงบประมาณ 2541– 2544 งานเศรษฐกิจของประเทศส่งผลให้โครงการได้รับการสนับสนุนงบประมาณให้ดำเนินการในปีงบประมาณ 2541 และ 2542 เพียงจำนวน 4,878 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 17.39 ของเป้าหมาย จึงคงเหลือเป้าหมายที่ต้องดำเนินการอีก 23,160 หมู่บ้าน หรือร้อยละ 85.61

อนึ่งรัฐบาลภายใต้การบริหารงานของนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้มีนโยบายจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งเพื่อให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง เพื่อสร้างศักยภาพในการสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สู้การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศในอนาคต โดยการสนับสนุนเงินทุน 1 ล้านบาท ทุกหมู่บ้านทุกชุมชน ซึ่งมีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นทิศทางเดียวกันและมีเป้าหมายเพื่อขจัดปัญหาความยากจนของประชาชนกัน ดังนั้น เพื่อลดความซ้ำซ้อนรัฐบาลจึงได้ยุติการดำเนินงานโครงการ กข.คจ. ในปี 2544

แนวทางและวิธีการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการ กข.คจ. มีหลักการสำคัญคือ การกระจายโอกาสให้คนจนมีแหล่งเงินทุนในระดับชุมชน เพื่อประกอบอาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ด้วยการกระจายอำนาจให้องค์กรประชาชนและประชาชนในชุมชนสามารถคิด ตัดสินใจและดำเนินการได้ด้วยตนเองและเป็นการกระจายรายได้ให้เกิดขึ้นในระดับครัวเรือนให้สามารถพึ่งตนเองได้อยู่ในชุมชนด้วยความพอเพียง โดยวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

การคัดเลือกพื้นที่และกำหนดครัวเรือนยากจน

1. หมู่บ้านตามโครงการระยะที่ 1 (พ.ศ. 2536 – 2540) จำนวน 11,608 หมู่บ้าน ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2541 – 2544) จำนวน 28,038 หมู่บ้าน จังหวัดเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกและกำหนดหมู่บ้านเป้าหมายส่งกระทรวงมหาดไทยพิจารณาดำเนินการ หมู่บ้านเป้าหมายและงบประมาณ โดยมีเป้าหมาย ครัวเรือนยากจนทั้งประเทศ จำนวน 39,646 หมู่บ้าน มีรายได้เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย

ในระยะที่ 1 (พ.ศ. 2536 – 2539) ครัวเรือนยากจนมีรายได้เพิ่มขึ้นจาก 5,000 บาท/คน/ปี เป็น 9,000 บาท/คน/ปี

ในระยะที่ 2 (พ.ศ. 2541 – 2544) ครัวเรือนยากจนมีรายได้เพิ่มขึ้นจาก 12,000 บาท/คน/ปี เป็น 15,000 บาท/คน/ปี

2. จัดสรรเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพ “เงินทุนเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทระดับครัวเรือน” ให้หมู่บ้านละ 280,000 บาท เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพของครัวเรือนยากจน

3. การพัฒนาหมู่บ้านเป้าหมายเพื่อให้ผ่านเกณฑ์ จปฐ. ทั้ง 9 ด้าน (หมวด) จะเป็นการจัดสรรงบประมาณปกติของทุกหน่วยงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน รวมทั้งงบประมาณในส่วนที่จังหวัดสามารถจัดสรรเพื่อดำเนินการได้ เช่น งบประมาณสนับสนุนส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นโครงการพัฒนาตำบล งบประมาณตามแผนพัฒนาจังหวัด งบตามระบบ กบค. และงบองค์การบริหารส่วนจังหวัด ฯลฯ

ซึ่งแนวทางการกำหนดครัวเรือนยากจนในระยะที่ 2 คือ คณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับ คปต. พิจารณากำหนดครัวเรือนยากจน โดยใช้ข้อมูล ad เรื่องรายได้เป็นเกณฑ์ชี้วัดซึ่งพิจารณาจากครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน 5,000 บาท/คน/ปี และมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนยากจนไว้เป็นประจำทุกปี การจัดสรรงบประมาณให้แต่ละจังหวัดตามสัดส่วนมาก-น้อยของหมู่บ้าน เป้าหมายโครงการ กช.คจ. ระยะที่ 2 ที่คัดเลือกและจัดทำบัญชีไว้ และตามกำลังงบประมาณที่กรมการพัฒนาชุมชนได้รับการสนับสนุนแต่ละครั้ง

การกำหนดครัวเรือนยากจน โครงการฯ ในระยะที่ 2 กำหนดให้ครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี ในปีที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณให้ดำเนินการเป็นครัวเรือนยากจนในหมู่บ้านเป้าหมายที่มีสิทธิยืมเงินทุนตามโครงการฯ และมอบอำนาจให้คณะกรรมการ (กบ.) เป็นองค์กรรับผิดชอบการบริหารจัดการกองทุน โดยมีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและติดตามช่วยเหลือ

ระยะเวลาดำเนินการ

ระยะที่ 1 ระหว่างปี 2536 – 2540 จำนวน 11,608 หมู่บ้าน

ระยะที่ 2 ระหว่างปี 2541 – 2544 จำนวน 28,038 หมู่บ้าน

การดำเนินการ

การดำเนินการ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การพัฒนาครัวเรือนยากจนในหมู่บ้านเป้าหมาย การกำหนดหมู่บ้านเป้าหมาย การกำหนดครัวเรือนยากจน และการเสนอโครงการของครัวเรือนยากจน

ส่วนที่ 2 การพัฒนาหมู่บ้านเป้าหมายตามเกณฑ์ชี้วัด ad

องค์กรรับผิดชอบ

ให้มีคณะกรรมการประสานงานเพื่อการแก้ไขปัญหาคความยากจนระดับครัวเรือนของกระทรวงมหาดไทย เป็นองค์กรรับผิดชอบอำนวยการ กำหนดแนวทางปฏิบัติ การประชาสัมพันธ์ การติดตามและประเมินผล และให้คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) สมาตำบล/อบต. คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นองค์กรรับผิดชอบตามลำดับ ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน โดยให้ กม.เป็นหน่วยดำเนินการ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดหมู่บ้านเป้าหมาย

จังหวัดเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกและกำหนดหมู่บ้านเป้าหมายส่งให้กระทรวงมหาดไทย โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. ให้พิจารณาหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 ตามข้อมูล กชช. 2ค. ปี 2533 เป็นอันดับแรก
2. ให้พิจารณาดำเนินการในหมู่บ้านจำเป็นเร่งด่วน ตามข้อมูล จปฐ. ปี 2539 ข้อ 25
3. ไม่เป็นหมู่บ้านที่ซ้ำซ้อนกับหมู่บ้านต้นแบบที่ดำเนินการตามโครงการ กช.คจ.

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดครัวเรือนยากจน มีแนวทางดำเนินการดังนี้

1. กม.ร่วมกับ คปต.พิจารณากำหนดครัวเรือนยากจน
2. ใช้เกณฑ์ จปฐ.เรื่องรายได้โดยพิจารณาจากครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน 5,000 บาท/คน/ปี ในระหว่างปี 2536 - 2539 และ 15,000 บาท/คน/ปี ในระหว่างปี 2541 - 2544

3. กม. ร่วมกับ คปต. จัดทำบัญชีครัวเรือนยากจนไว้เป็นประจำ

ขั้นตอนที่ 3 แนวทางการเสนอโครงการของครัวเรือนยากจน

1. การจัดทำโครงการ ครัวเรือนยากจนจัดทำโครงการสนับสนุนของ กม.คปต. พิจารณาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ความรู้ความสามารถ และความต้องการของครัวเรือนยากจนเพื่อเสนอเป็นโครงการ

2. ประเภทอาชีพที่ครัวเรือนยากจนจะเสนอโครงการเพื่อยืมเงิน ได้แก่ อาชีพทางด้านการเกษตรและลงทุนเพื่อการผลิต การค้าขาย การขยายกิจการทางด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น เลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน การประมง หัตถกรรมพื้นบ้าน การทอผ้า การเลี้ยงไหม การลงทุนค้าขาย ลงทุนการประกอบอาชีพต่าง ๆ และอื่น ๆ ที่ กม. เห็นชอบ

3. เงื่อนไขการใช้เงินกองทุนของครัวเรือนยากจน ได้แก่ ห้ามนำไปใช้หนี้ของตนเอง นำไปบูรณะซ่อมแซมที่อยู่อาศัย และห้ามนำไปใช้จ่ายในครัวเรือนหรืออื่น ๆ นอกเหนือจากโครงการกำหนด หรือข้ออื่น ๆ ที่ กม. เห็นเหมาะสม

4. ขั้นตอนการเสนอ และอนุมัติโครงการ

4.1 ให้หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทน ซึ่งมีสิทธิขอยืมเงินตามโครงการยื่นเอกสารต่อ กม. (คำร้องตามท้ายระเบียบ หรือโครงการ/กิจกรรมที่ครัวเรือนยากจนดำเนินการ)

4.2 ให้ กม. ปรีกษา คปต. ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของเอกสารและพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ เพื่อประกอบการพิจารณาอนุมัติโครงการและให้เลขานุการ กม.แจ้งผลการพิจารณาโครงการให้อำเภอทราบ

4.3 วงเงินทุนที่ให้ครัวเรือนยากจน แต่ละรายยืมให้เป็นไปตามที่ กม. เห็นชอบ

5. ขั้นตอนการรับเงิน

5.1 ให้พัฒนาการจังหวัดเบิกเงินจากคลัง ตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน ภายในวงเงินที่ได้รับอนุมัติจากสำนักงบประมาณ

5.2 ให้พัฒนาการจังหวัดจ่ายเงินที่เบิกจากคลัง ตามข้อ 5.1 ให้แก่พัฒนาการอำเภอเพื่อนำไปจ่ายให้ กม. และการจ่ายให้ กม. ให้จ่ายเป็นเช็คหรือโดยการโอนเข้าบัญชีเงินฝากของ กม. ที่เปิดไว้ ณ ธนาคาร

5.3 ให้ กม. เปิดบัญชีเงินฝากไว้ที่ธนาคารที่เป็นรัฐวิสาหกิจ ซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอ นั้น หากไม่มีธนาคารดังกล่าว ให้ใช้บริการของธนาคารพาณิชย์ กรณีที่ไม่มีธนาคารในท้องที่อำเภอ นั้น ให้ใช้บริการของธนาคารในท้องที่อำเภอใกล้เคียง ชื่อว่า "บัญชีเงินฝากคณะกรรมการหมู่บ้าน.....(ระบุชื่อหมู่บ้าน)..... หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....ตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน"

5.4 เงินที่จะนำเข้าบัญชีเงินฝากที่เปิดไว้ ตามข้อ 5.3 ได้แก่ เงินอุดหนุนจากรัฐบาล เงินบริจาคหรือเงินช่วยเหลืออื่น ๆ ที่ให้แก่โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน เงินใช้คืนเงินยืมจากครัวเรือนยากจน ดอกผลหรือผลประโยชน์อื่นที่เกิดจากเงินตามโครงการให้นำส่งเข้าบัญชีเงินฝากภายในวันที่รับเงิน หรืออย่างช้าภายในวันทำการรุ่งขึ้น

5.5 การได้มาซึ่งเงินรับบริจาค หรือเงินช่วยเหลือจะต้องไม่มีเงื่อนไขหรือข้อผูกพันในการบริจาคหรือช่วยเหลือ

5.6 เงินในบัญชีเงินฝาก ตามข้อ 5.3 ให้นำไปใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ของโครงการแก้ไขปัญหาคิวความยากจน เพื่อให้ครัวเรือนยากจนได้ยืมโดยไม่มีดอกเบี้ยเพื่อนำไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพหรือขยายกิจการทางด้านการเกษตรกรรม อุตสาหกรรมในครัวเรือน ค้าขาย งานช่าง หรืองานอาชีพอื่น ตามที่ กม.เห็นชอบและภายในวงเงินที่ กม.อนุมัติ

6. ขั้นตอนการทำสัญญายืมเงิน

6.1 ให้ทำตามแบบที่กำหนด จำนวนอย่างน้อย 3 ชุด โดยให้ดำเนินการมอบให้ครัวเรือนยากจนผู้ยืม 1 ชุด กม.เก็บไว้ 1 ชุด และส่งให้อำเภอ (พัฒนาการอำเภอ) 1 ชุด

6.2 การเบิกจ่ายเงินจากบัญชีเงินฝาก ตามข้อ 5.3 ให้ กน. เบิกจ่ายเงินในบัญชีเงินฝากดังกล่าว เพื่อจ่ายให้แก่ครัวเรือนยากจนเป็นราย ๆ ตามหลักฐานการอนุมัติโครงการของ กม. และการจ่ายเงินให้ครัวเรือนยากจนให้จ่ายเป็นเช็ค หรือโอนเงินเข้าบัญชีครัวเรือนยากจน การออกเช็คส่งจ่ายให้ กน. จำนวน 2 กน. เป็นผู้ส่งลายมือชื่อส่งจ่ายร่วมกัน

7. ขั้นตอนการคืนเงิน

7.1 การใช้คืนเงินยืมให้เป็นไปตามแผนการใช้เงินยืมของ กน. โดยในปีแรกให้ใช้คืนเงินอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ส่วนปีต่อไปให้ใช้คืนอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และมีกำหนดระยะเวลาการใช้คืนไม่เกิน 5 ปี โดยให้เลขานุการ คปต. ร่วมกับ กน. ติดตามช่วยเหลือการประกอบอาชีพของครัวเรือนยากจน และชำระเงินยืมให้เป็นไปตามสัญญา

7.2 กรณีที่เกิดเหตุสุดวิสัย หรือเกิดเหตุจำเป็น เกิดภัยพิบัติ เช่น อุทกภัย วิกฤตภัย อัคคีภัย หรืออื่น ๆ ที่เกิดจากการไม่ตั้งใจที่ทำให้ครัวเรือนยากจนไม่สามารถชำระเงินคืนได้ตามกำหนด ให้ครัวเรือนยากจนยื่นคำร้องขอผ่อนผันหรือเลื่อนการชำระคืนเงินพร้อมด้วยเหตุผลความจำเป็นต่อ กน. เพื่อพิจารณาผ่อนผัน หรือเลื่อนการชำระคืนเงินยืมเป็นกรณี ๆ แต่ละรายไป

7.3 ให้ กน. ปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการบริหารและการใช้จ่ายเงินโครงการแก้ไขปัญหาคิวความยากจน (ฉบับที่ 2) W.R. 2539 ข้อ 8

7.4 ให้ กน. นำเงินที่ผู้ส่งใช้เงินฝากในบัญชี ตามข้อ 5.3 เพื่อเป็นเงินทุนของหมู่บ้านตลอดไป จัดทำระบบบัญชีให้เป็นปัจจุบัน รายงานผลการชำระเงินยืมและภาวะหนี้สินของครัวเรือนยากจนให้อำเภอทราบ เพื่อรายงานจังหวัดปีละ 2 ครั้ง (ปีงบประมาณ)

7.5 กน. จะเรียกเงินยืมคืนจากบุคคลอื่นใด ครัวเรือนยากจน แทนผู้ยืมในสัญญาไม่ได้

7.6 การยืมเงินระหว่างประธาน กม.กับผู้ยืมในฐานะครัวเรือนยากจนไม่จำเป็นต้องมีผู้ค้ำประกัน ให้ใช้กิจกรรมโครงการค้ำประกันยืมเงินของแต่ละครัวเรือนยากจน

8. ขั้นตอนการรายงานผลการดำเนินงาน

8.1 ให้ **ณ.** รายงานการชำระเงินยืม และภาวะหนี้สินของครัวเรือนยากจนให้อำเภอทราบเพื่อรายงานจังหวัดปีละ 2 ครั้ง (ปีงบประมาณ)

8.2 ให้จังหวัดรายงานรายละเอียด ตามข้อ 8.1 ให้กระทรวงมหาดไทยทราบปีละ 1 ครั้ง และให้จังหวัดเสนอรายงานภาวะหนี้สินและรายงานฐานะการเงินของโครงการให้กรมการพัฒนาชุมชนทราบ ปีละ 1 ครั้ง และให้กรมการพัฒนาชุมชนเสนอรายงานภาวะหนี้สินและรายงานฐานะการเงินของโครงการในแต่ละจังหวัดให้กระทรวงมหาดไทยทราบ ปีละ 1 ครั้ง

8.3 ให้หน่วยตรวจสอบภายใน กรมการพัฒนาชุมชน ตรวจสอบบัญชีและการเงินของโครงการ แล้วรายงานผลการตรวจสอบให้กระทรวงมหาดไทยทราบปีละ 1 ครั้ง

8.4 ให้เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตรวจสอบและแนะนำการลงบัญชีเบิก - จ่าย ของ **ณ.** ปีละ 2 ครั้ง (ปีงบประมาณ) แล้วรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ

การดำเนินงานโครงการ “บ้าน กข.คจ. ตัวอย่าง : หนึ่งตำบล หนึ่งหมู่บ้าน”
(ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 6. 2544)

ความเป็นมาของโครงการ

คณะรัฐมนตรีมีมติ เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2536 เห็นชอบให้กระทรวงมหาดไทย ดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ในหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับหนึ่ง จำนวน 14,608 หมู่บ้าน ระยะที่ 1 ปี 2536 - 2540 และมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2540 เห็นชอบให้ดำเนินการโครงการ ระยะที่ 2 ปี 2541 - 2544 ให้ดำเนินการในหมู่บ้านที่มีครัวเรือนยากจนมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี ตามข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2539 จำนวน 28,038 หมู่บ้าน รัฐบาลมอบให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการ สนับสนุนเงินทุนสำหรับครัวเรือนยากจนยืมไปประกอบอาชีพ โดยไม่เสียดอกเบี้ย หมู่บ้านละ 280,000 บาท เพื่อมุ่งขจัดปัญหาความยากจนและยกระดับรายได้ให้ “พอมี-พอกิน”

การดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน ในเขตความรับผิดชอบของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 6 รวม 6 จังหวัด ดำเนินการแล้ว 1,667 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านที่มีปัญหาในการดำเนินงาน จำนวน 123 หมู่บ้าน (จากการรวบรวมรายงานของจังหวัด ณ เดือนตุลาคม 2543) คิดเป็นร้อยละ 7.38 ซึ่งปัญหาที่พบส่วนใหญ่เกิดจากครัวเรือนที่ยืมเงินทุนไปประกอบอาชีพไม่คืนเงินยืมตามกำหนดสัญญาและคณะกรรมการกองทุน กข.คจ.ประจำหมู่บ้าน และครัวเรือนยากจนเป้าหมายยังไม่ค่อยเข้าใจ ไม่มีความรู้ในการดำเนินงานโครงการ กข.คจ.ที่ชัดเจนพอ เพื่อให้การดำเนินงาน

โครงการ กข.คจ. ในความรับผิดชอบของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 6 เป็นไปในทางเดียวกัน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้าน กข.คจ. และแก้ไขปัญหาให้เกิดเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น จึงได้จัดทำโครงการ “หมู่บ้าน กข.คจ. ตัวอย่าง : หนึ่งตำบล หนึ่งหมู่บ้าน” ขึ้น เพื่อให้หมู่บ้านได้ศึกษาเรียนรู้รูปแบบและเทคนิควิธีการบริหารงาน เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน กข.คจ. ตัวอย่างให้กับหมู่บ้าน กข.คจ. อื่น ๆ ในตำบลเดียวกันศึกษาและร่วมกันพัฒนาการดำเนินงาน
2. เพื่อเป็นการป้องกัน กระตุ้นหมู่บ้าน กข.คจ. อื่นมิให้ทำผิดระเบียบและครวัเรือนในหมู่บ้านเกิดจิตสำนึกอยากร่วมกันพัฒนา

เป้าหมาย

หมู่บ้าน กข.คจ. ตัวอย่าง ครอบคลุมตำบล ๑-๖ ละ 1 หมู่บ้าน รวม 461 หมู่บ้าน ในพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ แพร่ และจังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการ

1. ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 6 ออกแบบกำหนดตัวชี้วัดหมู่บ้าน กข.คจ. ตัวอย่าง ให้จังหวัด อำเภอใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการคัดเลือกหมู่บ้านตัวอย่าง
2. ประชุมพัฒนาการจังหวัดทุกจังหวัดพิจารณาตัวชี้วัดและปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมพร้อมกำหนดแนวทางในการดำเนินการคัดเลือก
3. อำเภอดำเนินการ
 - 3.1 คัดเลือกหมู่บ้าน กข.คจ. ตัวอย่างประจำปี 2544 ตำบลละหนึ่งหมู่บ้าน โดยพิจารณาจากหมู่บ้าน กข.คจ. ทุกหมู่บ้านในตำบล ซึ่งไม่เป็นหมู่บ้านเดียวกับที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน กข.คจ. ดีเด่นระดับจังหวัดมาก่อน
 - 3.2 คัดเลือกหมู่บ้านที่มีการดำเนินงานดีเด่นในระดับอำเภอ เพื่อการศึกษาและเป็นจุดตัวอย่างในการดำเนินงานแต่ละอำเภอ เพื่อคัดเลือกเป็นหมู่บ้าน กข.คจ. ดีเด่นระดับจังหวัดประจำปี 2544 ต่อไป
 - 3.3 จัดทำทะเบียนหมู่บ้าน กข.คจ. ตัวอย่าง ไว้เป็นหลักฐานและติดตาม นิเทศการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและรายงานผลเป็นระยะ

4. จังหวัดดำเนินการ

4.1 ช่วยเหลือ สนับสนุนการดำเนินงานของอำเภอให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

4.2 คัดเลือกหมู่บ้านที่มีการดำเนินงานดีเด่นในระดับจังหวัด (โดยคัดเลือกจากทุกอำเภอ)

4.3 จัดทำทะเบียนหมู่บ้าน กข.คจ.ตัวอย่าง

4.4 ติดตาม นิเทศ การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลเป็นระยะ

5. ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 6 ดำเนินการ

5.1 จัดทำทะเบียนข้อมูลหมู่บ้าน กข.คจ.ตัวอย่าง

5.2 ติดตาม นิเทศ การดำเนินงานในพื้นที่รับผิดชอบ

5.3 ประเมินผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

ระยะเวลา

ระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2543 – กันยายน 2544 ดังนี้

- กำหนดตัวชี้วัด 1 – 10 พฤศจิกายน 2543
- จัดทำตัวชี้วัดและพิจารณาปรับปรุงตัวชี้วัด 15 – 25 พฤศจิกายน 2543
- ดำเนินการคัดเลือกหมู่บ้าน กข.คจ.ดีเด่น ธันวาคม 2543 – มีนาคม 2544

สถานที่ดำเนินการ

จังหวัดในความรับผิดชอบศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 6 ได้แก่
จังหวัดพิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ อุดรธานี แพร่ และจังหวัดน่าน

งบประมาณ

ไม่ใช้งบประมาณทางราชการ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนทุกระดับ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานโครงการ กข.คจ.ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกวิธีหนึ่ง
- ประชาสัมพันธ์โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)
- เกิดหมู่บ้าน กข.คจ.ตัวอย่างจำนวน 461 หมู่บ้าน ใน 6 จังหวัด และจะส่งผลให้หมู่บ้าน กข.คจ.อื่น ๆ ตื่นตัวในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองให้เป็นที่ไปตามหมู่บ้าน กข.คจ.ตัวอย่าง

หลักเกณฑ์การให้คะแนนการคัดเลือกหมู่บ้าน กข.คจ. ตัวอย่างตามโครงการหมู่บ้าน กข.คจ.ตัวอย่าง หนึ่งตำบลหนึ่งหมู่บ้าน ประจำปี 2544หลักเกณฑ์การให้คะแนนการคัดเลือกหมู่บ้าน กข.คจ.ตัวอย่าง

ตามโครงการ “หมู่บ้าน กข.คจ.ตัวอย่าง : หนึ่งตำบล หนึ่งหมู่บ้าน”

ชื่อบ้าน..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

ลำดับ	ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การคะแนน
1	การเสนอโครงการและการอนุมัติเงินยืม	☐ 1. การเสนอโครงการมีความเหมาะสมทั้งในด้านอาชีพ/วงเงิน/ระยะเวลา/การส่งเงินคืน ☐ 2. การอนุมัติโครงการเป็นไปตามความเห็นชอบของคณะกรรมการ กองทุน กข.คจ.ประจำหมู่บ้านและยุติธรรม ☐ 3. มีหลักเกณฑ์การอนุมัติโครงการ/เงินยืมที่กำหนดไว้เป็นแนวทางการพิจารณาที่เปิดเผย	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด 5 ข้อ ได้ 5 คะแนน 4 ข้อ ได้ 4 คะแนน 3 ข้อ ได้ 3 คะแนน 2 ข้อ ได้ 2 คะแนน 1 ข้อ ได้ 1 คะแนน
		☐ 4. การอนุมัติเป็นไปตามลำดับในทะเบียนครัวเรือนเป้าหมาย (ยกเว้นรายที่ไม่เข้าหลักเกณฑ์ข้อ 3) ☐ 5. การอนุมัติเงินยืมเหมาะสมกับระยะเวลา/วงเงิน/สภาพพื้นที่	
2	ประสิทธิภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ.ประจำหมู่บ้าน	☐ 1. การรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงินและการนำส่งเงินถูกต้องตามระเบียบ ☐ 2. การขอยืมเงินและการจ่ายเงินยืมถูกต้องตามระเบียบ ☐ 3. จัดทำบัญชีถูกต้องเป็นปัจจุบัน ☐ 4. จัดลำดับครัวเรือนเป้าหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด ☐ 5. มีการประชุมและบันทึกการประชุมถูกต้องเป็นปัจจุบัน	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด 5 ข้อ ได้ 5 คะแนน 4 ข้อ ได้ 4 คะแนน 3 ข้อ ได้ 3 คะแนน 2 ข้อ ได้ 2 คะแนน 1 ข้อ ได้ 1 คะแนน

ลำดับ	ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การคะแนน
3	ประสิทธิภาพของ ครัวเรือนในการใช้ เงินยืมเพื่อการ ประกอบอาชีพและ การใช้คืนเงินยืมของ ครัวเรือน	☐ 1. เลือกรประกอบอาชีพเสริม ☐ 2. นำเงินยืมไปประกอบอาชีพ ตามโครงการ ☐ 3. จัดทำบัญชีในการใช้จ่าย เงินของโครงการ ☐ 4. มีรายได้เพิ่มขึ้น ☐ 5. คืนเงินตามกำหนดระยะ เวลา	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด 5 ข้อ ได้ 5 คะแนน 4 ข้อ ได้ 4 คะแนน 3 ข้อ ได้ 3 คะแนน 2 ข้อ ได้ 2 คะแนน 1 ข้อ ได้ 1 คะแนน
4	ความรู้ความเข้าใจใน การดำเนินงานโครง การ กข.คจ.ของครัว เรือนยากจนเป้าหมาย	☐ 1. มีความรู้ในเรื่องความเป็น มาของโครงการ ☐ 2. มีความรู้ความเข้าใจใน ระเบียบวิธีปฏิบัติการดำเนินการ ตามที่กรมฯ กำหนด ☒ 3. มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ประสงค์ของโครงการที่ชัดเจน ☐ 4. ครัวเรือนส่วนใหญ่ให้ความ ร่วมมือช่วยเหลือ สนับสนุน การ ดำเนินงานของคณะกรรมการ กองทุน (แสดงความคิดเห็นในที่ ประชุม/จัดทำศูนย์ปฏิบัติการฯ/ ติดตามการประกอบอาชีพของ ครัวเรือน ฯลฯ) ☐ 5. จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการโครง การ กข.คจ.ประจำหมู่บ้านตาม แนวทางที่กำหนดครบถ้วน ☐ 6. มีป้ายชื่อหมู่บ้านโครงการ กข.คจ. ถูกต้องตามที่กรมฯ กำหนด	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด 5 ข้อ ได้ 5 คะแนน 4 ข้อ ได้ 4 คะแนน 3 ข้อ ได้ 3 คะแนน 2 ข้อ ได้ 2 คะแนน 1 ข้อ ได้ 1 คะแนน

ลำดับ	ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การคะแนน
5	การจัดทำข้อมูลทะเบียนบัญชีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	☐ 1. การจัดทำทะเบียนครัวเรือน ยากจนเป้าหมาย ถูกต้องเป็นปัจจุบัน ☐ 2. จัดทำสมุดบันทึกครัวเรือนที่ยืมเงินเป็นปัจจุบันทุกครัวเรือน ☐ 3. จัดทำบัญชี 4 เล่ม/ 2 เล่ม ถูกต้องเป็นปัจจุบัน	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด 5 ข้อ ได้ 5 คะแนน 4 ข้อ ได้ 4 คะแนน 3 ข้อ ได้ 3 คะแนน 2 ข้อ ได้ 2 คะแนน 1 ข้อ ได้ 1 คะแนน
6	การหมุนเวียนรอบการยืมเงิน/การให้ออกสครวเรือนยากจน เป้าหมายได้ยืมเงินอย่างทั่วถึง	☐ 1. ครัวเรือนยืมเงินแล้วมากกว่าร้อยละ 80 ของครัวเรือนเป้าหมาย ☐ 2. ครัวเรือนยืมเงินแล้วร้อยละ 60-80 ของครัวเรือนเป้าหมาย ☐ 3. ครัวเรือนยืมเงินแล้วน้อยกว่าร้อยละ 60 ของครัวเรือนเป้าหมาย ☒ 4. มีป้ายแสดงหรือมีสมุดบันทึกผู้ที่ได้รับเงินยืมแล้วปรากฏให้เห็น ☐ 5. จัดทำป้ายหรือมีสมุดบันทึกผู้ที่จะได้ยืมเงินในรอบถัดไป	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด ตอบข้อ 1 ได้ 3 คะแนน ตอบข้อ 2 ได้ 2 คะแนน ตอบข้อ 3 ได้ 1 คะแนน ตอบข้อ 4 ได้เพิ่ม 1 คะแนน ตอบข้อ 5 ได้เพิ่ม 1 คะแนน
7	การติดตาม สนับสนุน กำกับดูแลครัวเรือนยืมเงินและการรายงานผลของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ.ประจำหมู่บ้าน	☐ 1. มีการติดตามประจำสม่ำเสมอ/ประชุมทุกเดือน ☐ 2. เคยประสานหน่วยงาน/องค์กรต่าง ๆ มาให้ความรู้ทุกด้าน/ไปดูงาน ☐ 3. กำหนดกฎระเบียบในการดำเนินงานของหมู่บ้านเองที่ไม่ขัดต่อระเบียบและแสดงไว้ในที่เปิดเผย ☐ 4. รายงานผลการดำเนินงานตามที่กรมฯ กำหนดทุกครั้ง ☐ 5. ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประเภทเดียวกันมีการรวมกลุ่มกัน	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด 5 ข้อ ได้ 5 คะแนน 4 ข้อ ได้ 4 คะแนน 3 ข้อ ได้ 3 คะแนน 2 ข้อ ได้ 2 คะแนน 1 ข้อ ได้ 1 คะแนน

ลำดับ	ป5%ดิน	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การคะแนน
8	การมีรายได้เพิ่มขึ้นของครัวเรือนตามเกณฑ์ ปัจจุบันที่กำหนด (เฉลี่ยเกินกว่า 15,000 บาท/คน/ปี)	☐ 1. มีรายได้ผ่านเกณฑ์มากกว่า 10 ครัวเรือนขึ้นไป ☐ 2. รายได้ผ่านเกณฑ์ 5 – 10 ครัวเรือน ☐ 3. รายได้ผ่านเกณฑ์ 1-5 ครัวเรือน ☐ 4. ไม่มีครัวเรือนมีรายได้ผ่านเกณฑ์ ☐ 5. จำนวนครัวเรือนที่ตกเกณฑ์น้อยกว่าปีก่อน	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด ตอบข้อ 1 ได้ 4 คะแนน ตอบข้อ 2 ได้ 3 คะแนน ตอบข้อ 3 ได้ 2 คะแนน ตอบข้อ 4 ได้ 1 คะแนน ตอบข้อ 5 ได้เพิ่ม 1 คะแนน
9	การยกระดับคุณภาพชีวิตของหมู่บ้านตามจริง	☐ 1. ผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัดในหมวด 1 (สุขภาพดี) ☒ 2. ผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัดในหมวด 2.4 (มีบ้านอาศัย ครอบครัวยุคใหม่) ☐ 3. ผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดในหมวด 3 (ประชาชนเข้าถึงบริการด้านการศึกษา)	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด 5 ข้อ ได้ 5 คะแนน 4 ข้อ ได้ 4 คะแนน 3 ข้อ ได้ 3 คะแนน 2 ข้อ ได้ 2 คะแนน 1 ข้อ ได้ 1 คะแนน
		☐ 4. ผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัดในหมวด 6.8 (ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและมีจิตสำนึกและร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ☐ 5. ผ่านเกณฑ์ทุกตัวชี้วัดในหมวด 7 (ประชาชนพัฒนาจิตใจของตนเองได้)	

ลำดับ	ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การคะแนน
10	การสนับสนุน/ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน/ชุมชน	☐ 1. คริวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์/จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ☐ 2. คริวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ/จัดตั้งกลุ่มอาชีพ ☐ 3. ในหมู่บ้านดำเนินการธุรกิจชุมชน ☐ 4. คริวเรือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนตามเกณฑ์ จปฐ. และ กชช. 2 ค. ☐ 5. ส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริม	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด 5 ข้อ ได้ 5 คะแนน 4 ข้อ ได้ 4 คะแนน 3 ข้อ ได้ 3 คะแนน 2 ข้อ ได้ 2 คะแนน 1 ข้อ ได้ 1 คะแนน
11	การดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน/ชุมชนและสามารถขยายผลเป็นตัวอย่างให้กับหมู่บ้านต่าง ๆ ได้	☐ 1. การบริหารงานของคณะกรรมการกองทุน กช.คจ.ประจำหมู่บ้านเป็นไปด้วยความโปร่งใส บริสุทธิ์ ยุติธรรม ☐ 2. คริวเรือนยากจนและประชาชนในหมู่บ้านร่วมกันดำเนินงานตามโครงการด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เสียสละ อุตุน ☐ 3. หมู่บ้านสามารถแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยใช้เวทีประชาคมในการคิด ตัดสินใจ ดำเนินการ ☐ 4. รู้จักติดต่อประสานงานขอความร่วมมือ/รับการสนับสนุน/ช่วยเหลือจากหน่วยงาน/องค์กรอื่น ๆ ในส่วนที่ช่วยตนเองไม่ได้ ☐ 5. เป็นเครือข่ายหมู่บ้าน กช.คจ. ระดับตำบล/อำเภอ	มีคุณสมบัติตามตัวชี้วัด 5 ข้อ ได้ 5 คะแนน 4 ข้อ ได้ 4 คะแนน 3 ข้อ ได้ 3 คะแนน 2 ข้อ ได้ 2 คะแนน 1 ข้อ ได้ 1 คะแนน
		☐ 4. รู้จักติดต่อประสานงานขอความร่วมมือ/รับการสนับสนุน/ช่วยเหลือจากหน่วยงาน/องค์กรอื่น ๆ ในส่วนที่ช่วยตนเองไม่ได้ ☐ 5. เป็นเครือข่ายหมู่บ้าน กช.คจ. ระดับตำบล/อำเภอ	

ลำดับ	ประเด็น	ตัวชี้วัด	เกณฑ์การคะแนน
12	ความคิดสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ต่อ โครงการ/หมู่บ้าน	☐ (ระบุ).....(สามารถเผยแพร่ เป็นประโยชน์ใน ส่วนรวม)	ได้ 5 คะแนน

ได้มากกว่า 40 คะแนนอยู่ในเกณฑ์ดี เป็นหมู่บ้านสีขาว

ได้ 30 – 40 คะแนน อยู่ในเกณฑ์พอใช้ เป็นหมู่บ้านสีชมพู

ได้ต่ำกว่า 30 คะแนน อยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุง เป็นหมู่บ้านสีแดง

กรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับกองทุน กข.คจ.ดีเด่นระดับจังหวัด ประจำปี 2544 ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่ 6 จึงได้กำหนดกรอบความคิดในการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรต้น

หมู่บ้านโครงการ กข.คจ.
ดีเด่นระดับจังหวัดปี 2544
จำนวน 6 หมู่บ้าน
ใน 6 จังหวัด

- ตัวแปรตาม
1. การเสนอโครงการและการอนุมัติเงินยืม
 2. ประสิทธิภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ.ประจำหมู่บ้าน
 3. ประสิทธิภาพของครัวเรือนในครัวใช้เงินยืมเพื่อการประกอบอาชีพและการใช้เงินยืม
 4. ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการ กข.คจ.
 5. การจัดทำข้อมูลทะเบียนบัญชี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง
 6. การหมุนเวียนรอบยืมเงินครัวให้เกิดครัวเรือนยากจนเป้าหมายได้ยืมเงินของวงถึง
 7. การติดตาม สนับสนุน กำกับดูแล ครัวเรือนยืมเงินและ การรายงานผลของคณะกรรมการกองทุน
 8. การมีรายได้เพิ่มขึ้นของครัวเรือนตามเกณฑ์ จปฐ.ที่ กำหนดเกินกว่า 15,000 บาท/คน/ปี
 9. การยกระดับคุณภาพชีวิตของหมู่บ้านตามเกณฑ์ จปฐ.
 10. การสนับสนุน ส่งเสริม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็น ประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ชุมชน
 11. การขยายผลเป็นตัวอย่างให้กับหมู่บ้านอื่น

ผลสัมฤทธิ์

- ลักษณะเด่นของการดำเนินงานโครงการ กข.คจ.
- ลักษณะคีย์ของการดำเนินงานโครงการ กข.คจ.
- รูปแบบการพัฒนาที่ต่อ

การกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาโครงการแก้ไข ปัญหาความยากจน (กข.คจ.)